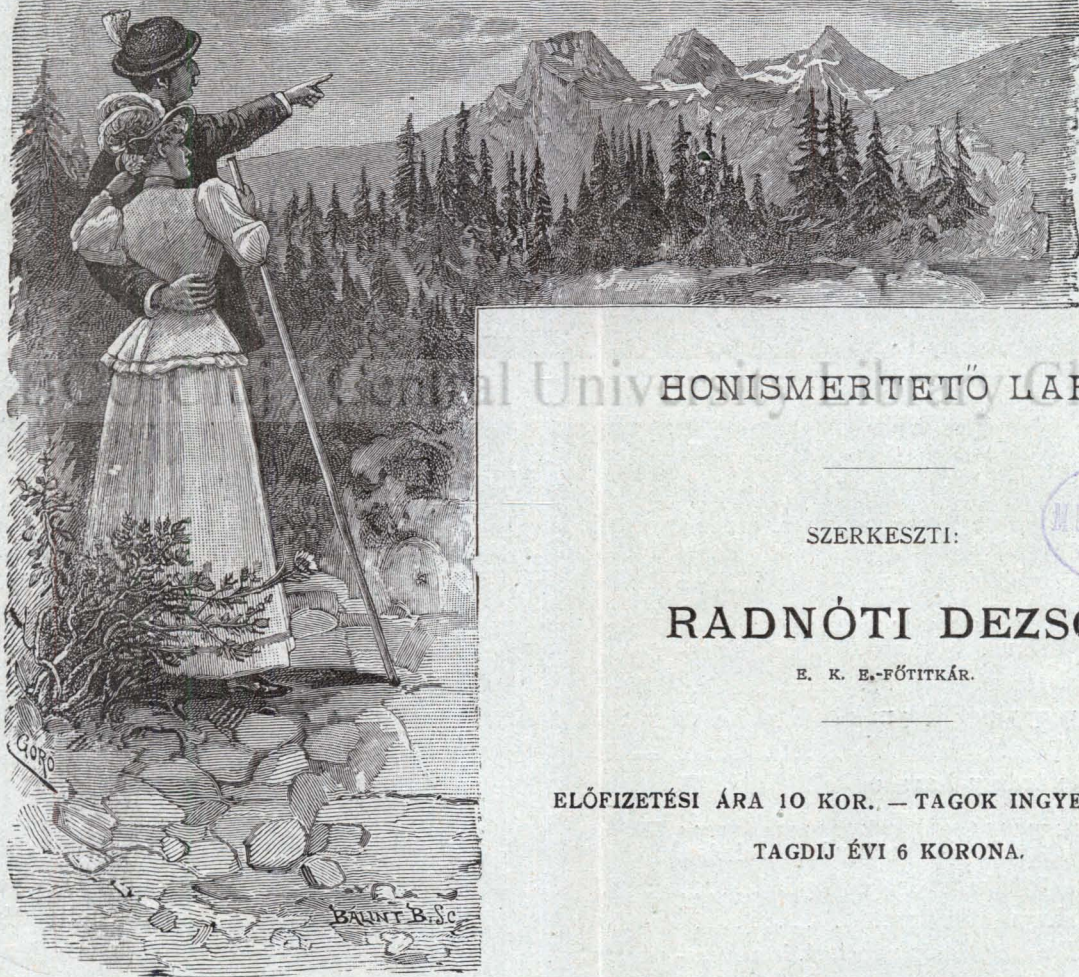

ERDÉLY

HONISMERTETŐ LAP.

SZERKESZTI:

RADNÓTI DEZSŐ

E. K. E.-FŐTITKÁR.

ELŐFIZETÉSI ÁRA 10 KOR. — TAGOK INGYEN KAPJÁK.

TAGDIJ ÉVI 6 KORONA.

MEGJELENIK IDŐKÖZÖNKÉNT ÉVENTE 12 SZÁMBAN.

KIADJA
AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.
KOLOZSVÁR.

Tartalom:

1901	»ERDÉLY«	6—7. SZÁM.	Lap		
A székely-kérdés	49—50.			
<i>Czárán Gyula</i> : Úti vázlatok Móczopotámiából:					
I. Rekiczeli vízesés környéke. 1. A felső esések. 2. A felső menedékház. 3. A Sikó-torony	50—51.			
<i>Rubinyi Mózes</i> : Turistaság és nyelvészet	52—54.			
<i>K Fodor János</i> : A Galbina felső medenczének feltárása	54—58.			
<i>Barabási István</i> : Egy magyar theologus vándorútjából	58—60.			
<i>Kölnöfélék: Versényi György</i> : A Detonáta. —					
				<i>Háziipar</i> : Hegedüs és a háziipar. — A varrottas a templomokban. — Szotyrok az iskolában. — <i>Könyvesház</i> : A magyarországi Kárpát-Egyesület évkönyve. — A moldvai csángókról. — <i>Egyesületi élet</i> : Palkovics levele az E. K. E.-hez. — A központ gyűlése. — Az E. K. E. székes fővárosi osztálya. — <i>A turista osztály ügyei</i> : A Galbina feltárása. — A székelyói vízesés környékén végzett munkálatok. — A turista-osztály gyűlése60—64

Az E. K. E. kiadványai.

Kaphatók az E. K. E. főttkári hivatalában Kolossvári.

	K. fil	K. fil.
1. Erdély 1892. évf. Szerk. Radnóti Dezső Ára	6.—	
2. „ 1893. évf. Szerk. Veress Endre Ára	6.—	
3. „ 1894. évf. Szerk. Gyulai Farkas dr. Ára	6.—	
4. „ 1895. évf. Szerk. Gyulai Farkas dr. Ára	6.—	
5. „ 1896. évf. Szerk. Radnóti Dezső Ára	6.—	
6. „ 1897. évf. Szerk. Radnóti Dezső Ára	10.—	
7. „ 1898. évf. Szerk. Radnóti Dezső Ára	10.—	
8. „ 1899. évf. Szerk. Radnóti Dezső Ára	10.—	
9. Székelyöld. Irta Hankó Vilmos. 115 képpel füzve 7 kor., kötve	10.—	
10. Brassómezei úti kalauz. Irta Méhely Lajos	10.—	
11. Udvarhelymezei útikalauz. Irta Molnár K. és Vajda E. dr.	—60	
12. Kolossvári kalauz. Szerkesztette a koloszmegyei választmány.	1.—	
13. Milyen ásványvizet igyunk? Irta Hankó Vilmos dr.	—40	
14. Képek az Andrássy-havasokból. Irta Pálffy Mór dr.	—40	
15. Erdélyrészi fürdők és ásványvizek leírása. Irta Hankó Vilmos dr. (Elfogyott)	
16. Emke útikalauz. (Elfogyott)	
17. Hegyek kultusza Erdély népeinél. Irta Hermann Antal dr.	—20	
18. A kalotaszegi és erdélyi magyarságról. Irta Fankó János dr.	—20	
19. Kárpát emlékkönyv. Szerk. a koloszmegyei választmány	—20	
20. Az Andrássy-havasokról. Irta Szádeczky Lajos dr.	—20	
21—22. Badna-Borberek ismertetése. (Ingyen)		
23. A kovásznai fürdő. Irta Hankó Vilmos dr. (Ingyen)	
24. Erdély helynevei. Irta Márki Sándor dr.	—20	
25. Kirándulás a Negojra. Irta Szádeczky Lajos dr.	—20	
26. A hazai örménység jövője. Irta Merza Gyula.	—20	
27. Tusnád. Irta Hankó Vilmos dr. (Elfogyott)		
28. A marosújvári sóbányák. Irta Bikfalvi K. dr. (Elfogyott)	
29. Világszép Erdély. Irta Hankó Vilmos dr. (Előkészítés alatt)	
30. Erdély néprajza. Irta Hermanu Antal dr. (Előkészítés alatt)	
31. Hunyadvármegyei kalauz. Irta Téglás Gábor (Előkészítés alatt)	
32. Erdélyi uti kalauz. Szerkeszti Radnóti Dezső. Ára	6.—	
33. A fürdők helyes berendezése és az ásványvizek okszerű kezelése. Irta Hankó Vilmos dr.	2.—	

Idegen nyelvű kiadványok.

Német nyelven.

- Die Bäder und Mineralvässer der erdelyer (siebenbürgischer) Landestheile Ungarn's. Irta Hankó Vilmos dr. Ára füzve 6 kor., kötve

8.—

Angol nyelven.

- Székelyföld. Irta Hankó V. dr. (Fordítja Browning E. Sajtó alatt)

Oláh nyelven.

- Unde sa petrecem vara. Irta Hankó V. ...

1.—

Színes akvarell-képek.

- Gyilkos-tó. (Csikvárm.) Ára
- Remetei sziklaszoros. (Alsó-Féhérm.) Ára

3.—

3.—

Irodalom.

A tizenhárom aradi vértanu czimmal egy valóban meglepő színhatású, aquarell műnyomatú képet küldöttek be hozzánk mutatványul, mely a tizenhárom tábornokot haditanácsba gyűlve ábrázolja.

E képen először van alkalmunk honfiai megindulással szemlélni a szabadságharcz vértanuinak örökké dicső alakjait, tábornoki egyenruhában, egy csoportképben korhűen megfestve.

A képet meleg bensőséggel alkotta meg a festőművész s a reprodukáló műintézet is a legnagyobb elismerést érdemli művészies kiviteléért.

Az 1848/49. Honvédmenház főparancsnoka a képre vonatkozó, következő elismerő sorokat küldte kiadójának:

Tekintetes Székely Aladár kiadóvállalatnak

Budapesten, VII. Klauzál-utca 6. sz.

A kiadásában megjelent és hozzám benyújtott *Tizenhárom aradi vértanút* ábrázoló festményt megtekintettem és szívesen tudatom önnel, hogy a mártírhálált szenvedett, boldogult tábornokok, kiket személyesen ismertem, alakjokra nézve korhűek és a festmény méltó arra, hogy széles körökben elterjedjen.

Szentimrey Kálmán,

az 1848/49. Honvédmenház főparancsnoka.

Mi is ajánljuk e képet t. olvasóinknak, mely minden vidéki képkereskedésben, valamint a kiadónál Budapesten megszerezhető.

Livio főhadnagy. *Fekár* Gyula nevét katona történetei tették ősmertté és híressé. Nincs ma irodalmunkban senki, a ki oly bravúrosan tudná ennek az életnek szikrázó romantikáját megírni, mint ő. A *Livio főhadnagy*, a mely két kötetben jelent meg Singer és Wolfnerék „Egyetemes Regénytárának“ piros kötetei közt egyike *Fekár* Gyula legérdekesebb regényeinek. A katonai élet mozgalmasságát festi, azt az olykor cinikus, de mindig bravúros fiataloságot, a mely, mint valami huzárrohamban könnyelmű romantikával vágat át szerelmen, kalandokon, az egész életen. A *Livio főhadnagyok* nem kimélnék senkit, de magukat sem, és ha sokat szenvedtetnek, igazi hódítókként végeredmény-

ben maguk még többet szenvednek. A szerelem kalózzai, a multság hősei béke idején, de tán csak azért, mert háború hijján igazi hőökké nem lehetnek. Tomboló ifjúságuk, ördögös jókedvük azzá tudná tenni őket, ez a hit adja meg nekik rokonszenvünket és bocsátatja meg velünk könnyelműségüket. Ez az a hangulat, a melyet ez a minden ízében érdekesítő regény bennünk kelt. Azt ma már mondanunk sem kell, hogy *Fekár* a stílus mestere, nagy bravúrral oldotta meg problémáit és ragyogó tollával élő életet csöpögtet alakjaiba. A pompás regény az Egyetemes Regénytár XVI. évfolyamának 10—11. kötetében jelent meg, a két kötet ára diszes piros vászonkötésbe kötve két korona.

A Divat Ujság nyolczadik évének kilenczedik száma a szokásos dúsz tartalommal jelent meg. Rendkívüli gazdagságu nyolczoldalos főlapján a legujabb divatot számos képpel, bő magyarázattal ismerteti, a mit megkönnyít a kétoldalas *szabásmintaiv*. Színes divatképe hónaponként a legremekebb öltözéket ábrázolja, míg a kézimunka-mellékletén az egyszerűtől egészen a pompásig való kézimunka-magyarázatokat hozza oly könnyen megérthető modorban, hogy az ma már számos leányiskola tanítójává váit. E mellett olvasói mulattatásáról sem feledkezik meg. A minden számhoz mellékelt *szórakoztatót* kedves novellák, háztartási tudnivalók és egyéb jótanácsok töltik ki. A hónaponként kétszer megjelenő *Divat Ujság* nagyon olcsó. Postán való szállítással negyedévre két korona husz fillér. Megrendelhető a kiadóhivatalban, Budapest, VIII. Röck Szilárd-utca 4. sz.

A Gyermek-Divat, a mamák kedves ujsága, nyolczadik évének ötödik száma megjelent. Körülbelül 100 képpel tarkított nyolczoldalos főlapján hasznosan oktatja a szorgós anyákat arra, hogy az elhasznált, vagy a nagyok kinötte ruhát miképp kell a kicsinyek számára átalakítani vagy újat varrni. Könnyebbségére van ebben a minden számhoz mellékelt kétoldalos szabásmintaiv. Ezenkívül az apróságokat is kellemesen szórakoztatja, a mennyiben játékszerek és apró tárgyak készítésére oktatja. A *Gyermek-Divat* hónaponként megjelenő ujság. Előfizetési ára a lehető legolcsóbb: negyedévre egy korona tiz fillér, postán küldve. Megrendelhető a kiadóhivatalban, Budapest, Röck Szilárd-utca 4. szám.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadásában Kolozsvárt megjelent és kapható:

Erdélyi Kalauz. Utmutató Magyarország erdélyi részében.
Szerkesztette: **Radnóti** Dezső.

A piros vászonba kötött munkának ára: tagoknak **4 korona**, nem tagoknak **6 korona**.

Az E. K. E. iparcikkek megrendelhetők a következő czégeknel:

E. K. E.-pezsgő Belatini Braun A. pezsgőgyárosnál, Budapest Üllői-ut 60.

E. K. E.-rum Gottschlig Ágoston cs. és kir. udvari szállító Budapest, (Kőbánya, Felső-vaspálya-u. 33.

E. K. E.-gyujtók Unió magyar általános gyufagyár r. t.-nál Budafok.

E. K. E.-erősítő. Szilágyi Eleonóra likör gyárában Kolozsvárt.

E. K. E.-kolalikör. Ugyanott.

Az E. K. E. kiadványai Budapesten az Eggenberger-féle (Hoffmann Alfréd) könyvkereskedésben (Ferencziek-tere 2. sz.) kaphatók.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ LAP.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

X. évfolyam.

Szerkeszti: RADNÓTI DEZSŐ.

Kolozsvár, 1901. 6—7. szám.

A székely-kérdés.

A gy röpirat jelent meg a marosvásárhelyi *Székely Társaság* kiadásában, melynek szerzője, *Máthé József*, közvetlen tapasztalatai nyomán vázolja a székelységnek napról-napra szomorúbb helyzetét, elénk tárja bajainak forrásait, felsorolja az eddigi mentőkísérleteket és lelkes hangon ösmerteti azokat az eszközöket, melyek szerint a bajokat orvosolnák.

Most, a mikor a társadalom figyelme mind fokozottabban fordul e nem csupán a székelységet, de végeredményében az egész magyarságot érdeklő kérdés felé, a mikor az Erdélyi Kárpát-Egyesület egy székely kongresszus keretében e kérdés praktikus megoldását tűzte ki célul, nemcsak érdekes, hanem alkalomszerű is e lelkes hangú röpirattal érdemlegesen foglalkozni.

A székely eszes, szorgalmas, kitartó, kevéssel beéri és még sem boldogul, sőt oda jutott, hogy ha meg akar élni, el kell hagynia a hazát. Okait a szerző a nép elszigeteltségében, a közlekedési viszonyok kezdetlegességében és abban keresi, hogy a föld maga ma már nem elég a megélhetésre. Az erdőt, mely állattenyésztésének, házi iparának, mindenének alapja volt, (kenyerén és ruháján kívül mindene az erdőből került ki) tagosították, úgy, hogy abból ma az ősbirtokos székelynek van a legkevesebb haszna. Érdekes, hogy alig van község a székelyföldön, mely fő sérelmét ne ebben látná, a mint ezt az E. K. E.-hez beérkezett községi felterjesztésekből meggyőzően olvashatjuk. Minthogy a föld már nem tartja el, újabb munkanemekhez pedig éppen elzártóságánál fogva nem juthat, lassankint elérte

azt, hogy a még meglévő birtoka is be van táblázva elsősorban oláh pénzintézeteknek, s lassankint nem marad egybe a vándorbotnál.

A röpirat másik része ösmerteti azokat a kísérleteket, melyek, mióta a székely-kérdés komolyabb jelleget öltött, tehát ide s tova három évtizede, a székelység megmentése körül tétettek.

Sajnos, hogy — mint azt a czikkíró világosan bebizonyítja, — e kísérletek meglehetősen meddők maradtak és sem az 1875-ben megalakult és 86-ban székelyföldi iparmuzeumot létesített Székely Egylet, sem a nagy szenzációval megindult EMKE épen nem feleltek meg a hozzájuk fűzött várakozásoknak. Még a legelső és legfontosabb kérdés: az iskoláztatás kérdése sincs megoldva, bár állam és társadalom is hangoztatták elsőrendű szükségességét. A kereskedelem és ipar fejlesztéseért alakult marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara első akciója: egy székelyföldi vasút kiépítése, tehát a Székelyföld hozzáférhetőbbé tétele tárgyában, még ma sem valósult meg. A kamara egy másik tevékenysége, a gyakorlati iparfejlesztés, sem járhatott nagy eredményekkel; az e célra életre hívott iparfejlesztő bizottságok nem emelkedtek helyzetük magaslatára s az általuk létesített szövő tanműhelyek és szövőgyár nem tartván szem előtt a gyakorlati élet követelményeit, nem képesek érvényesülni. Ugyancsak a kamara vetette fel a székely ifjak ipari kiképzésének eszméjét; a székely ifjakat magyar városokban helyezi el inasul, sőt meg akarja teremteni a székely iparalapot, melyből az önállóvá lett ifjak legalább szükséges eszközeiket beszerezhessék. Annál fontosabb ez az akció, mert a Székelyföldnek sem házi-, sem gyáripára nem mutatja a fejlődésnek képét, kereskedelme pedig a közvetítés szűk keretében mozog. Segíthetnének

ezen a szövetkezetek, a gazdasági egyesületek és legelső sorban a vasútak. A Székelyföldnek ásványvizekben és gyógyítófürdőkben rejlő megbecsülhetetlen kincse abból az egyszerű okból nem kamatozhatik semmit, mert teljesen el van zárva nemcsak a nagy világtól, hanem még az anyaországtól is. Ez már az állam feladata lenne.

Az egész fejezet folyamán igyekszik az író tárgyilagos igazsággal elénkbe tárni azt, hogy a székelység megmentésére hivatott tényezők mentő munkájából a legfőbb hiányzott: a tervszerűség, a praktikus irányzat és a kiterjedés. A jövő munkájának szilárdabb alapon kell megindulni s kiterjedni a következőkre: a birtok rendezése; a nevelés- és oktatásügy rendezése; az ipar és kereskedelem fejlesztése; a telepítési kérdés helyes megoldása. Az el őt, a birtokrendezés kérdését a föld tehermentesítésével igyekeznék az író megoldani. A székely legyen ismét ura földjének; annyit megérdemel, hiszen századokon át védte, munkálta, gondozta.

De ezzel kapcsolatban több szövetkezet kell, nagyobb forgó tőkével, értékesítési és fogyasztási osztályokkal. Ugyancsak a földbirtok rendezésének kérdésénél említi meg a folyók szabályozásának halaszthatatlan munkáját.

A nevelés és oktatásügy nagy fontosságát kellően hangsúlyozza a cikkíró. Az egyházak gyengék kulturális feladataik megvalósítására, a segítségnek az államtól kell jönnie. Terjedjen ki az állam figyelme a szász és oláh iskolákra, államosítsa kérelmelhetetlenül és igyekezzék az oktatás magyar nemzeti irányát feltétlenül megvalósítani. De ez még nem elég. Szerző nem tartja a mai népiskolát elég gyakorlati értékűnek; szövőipari, kosárfonó, gyermekjáték készítésével kapcsolt faragászati, földmives, stb. iskolák szüksége erősen érezhető. Erdészeti és bányászati iskola is elférne, sőt katona iskola létesítését is megokolná a székelység régi híres vitézsége.

Ujra kell teremteni a székelység iparát és kereskedelmét; e munkának legfőbb mozzanatai: a vámügy, a vasútügy és a gyárpar rendezése, viszont a mezőgazdaság, a kereskedelem és ipar együtt hatása van hivatva a székelység jövőbeni anyagi jólétét biztosítani.

A bajokat orvosló eszközök egyik legfontosabbikának a telepítés helyes megoldását tartja a szerző. Az intéző körök a kivándorlásnak

gátat vetendő, a székelységet a haza határain belül ugyan, de mégis a Székelyföldről kitelepíteni igyekeznek; ezzel szemben a szerző hangsúlyozza azt, hogy a székelységnek régi szűk hazája körében kell a megélhetést biztosítani. A Székelyföld rengeteg erdőit, melyek olcsók is, ajánlja e célra, abból, csak módot kell neki nyújtani, megél a székely. A művelés alá vett irtásokban megterem a gabona, s ha nem is, az erdő fája, legelője, bányászati kincsei biztosítják az élelmes székely megélhetését, ha egyszer a vasút közel hozza az értékesítési piacokhoz. E rengetegeket vásárolja meg és adja bérbe a székelynek a kormány. A föld olcsó, a telepítés olcsó lenne, mert épület és munkaanyag van bőven; — a telepítésnek ez a módja lenne a legcélravezetőbb, mert a székelység természetére, ösfoglalkozására alapul.

Az F. K. E. kötelességének tartotta olvasóit e lelkes hangú röpirattal megismertetni. Éles szemű, ügybuzgó ember észrevételei, gondolatai ezek a saját testvérei nyomorult sorsáról, melynek megjavításáért fáradhatatlanul agitál, praktikus módokat ajánl.

Vajha a kongresszus, mely hivatva van a szinte már elkopott frázisok mellőzésével a megmentés munkájának praktikus programját kidolgozni, e munkában sok olyan lelkes és hazafias segítő társat nyerne, mint a »Székely kérdés« hivatott tollú írója.

Úti vázlatok Móczipotámiából.

I.

A rekiczeli vizesés környéke.

1.

A felső esések.

Rekiczeli vizesésnek szép neve van — és méltán — a turistavilágban: ezt már nagyon sokan ismerik. De annál kevesebben tudnak valamit arról, hogy e vizesés nem áll ottan magában, hanem érdekes előzménye van; mert szoroson fölötte a patak, mielőtt az esésbe alázuhanna, még két kisebb vizesést alkot, mintha saját erejét próbára akarná tenni, vajon képes lesz-e a nagy salto mortálét megcsinálni.

E felső zuhatagok nem versenyezhetnek ugyan magasságra nézve az alsó nagy eséssel, — mert a legfelső alig három méternyi, az utána következő pedig csak négy-öt méternyi magasból önti le habjait: azonban mégis igen érdekes, festői látványt nyújtanak; mivel a bővizű patak itt ezeknél egészen szűk sziklacsatornákba szorítva zuhog alá, mintha a működés intenzitásával akarná pótolni magasságbeli hiányait.

E felső esések minden esetre érdekes kiegészítését alkotják az alsó nagy esésnek, annál is inkább, mert a felső ösvénynek egy karfákkal ellátott pontjáról mind a három esés egyszerre is látható. Mind a három azonban együttesen fel nem vehető egy pontról, csak a két felső, amint a mellékelt ábra mutatja.

2.

A felső menedékház.

Eddig csupán csak egy menedékházról tudtak a rekiczeli vízesésnél; pedig voltaképpen kettő van ott: egy ide lent, egy oda fent.

Az alsó már eléggé ismeretes. Azonban ott a magasban, a barlang üreges „*Szikla*” (Cicleu) hegy északi csücske egy természetvájta öt méter hosszú kis tunnellal van áttörve, melynek magassága alig 1½—2 méter, szélessége nem több, mint 3—4 méter.

A tuncnelen keresztül lehet látni; s keleti kapujától bájosan szép panoráma igézi le a nézőt: a Sebes (Székelyó) völgye tárul fel ott mélyen lent, felső végén a Sztáncs-major virító ligeteivel; s másik végpontján Rekiczcl falu idilli ház-csoportjával.

A tuncnel mennyezetén egy ablaküreg nyílik a napvilágra. Erre tulajdonképen semmi szükség, mert hisz a két kapun elég világosság ömlik ide be: mindazáltal e kis ablak is hozzájárul, hogy még érdekesebbé, szeszélyesebbé tegye a természetnek ez építkezését. Ez az ablak egyébiránt még a kürtő szolgálatát is teljesítheti, ha az idő viszontagságaitól keres valaki a tuncnelben oltalmat; mert az eső ellen alkalmas fedezetet nyújt, s mint menedékház szükségből egész jól beválik.

3.

A Sikó-torony.

Monolitekben nem épen gazdag hegységünknek egy e nembcn kiváló szép példányát mutatom be a mellékelt képen.

— Ugyan hol van ez a hatalmas szép szikla-torony?

— Hát a rekiczeli vízesés fölött uralkodik.

— Hogy lehet ez? Hiszen mi voltunk ott már többször; de soha sem láttuk azt.

Utivázlatok Mécsoportámból.

A REKICZELI FELSŐ ESÉSEK.

Tull ödm rajza.

— Hát pedig kérem, ez még is ott van; csak hogy nem mutatja magát annak, a ki innen a vízeséstől akarná őt látni; megkívánja, hogy fáradjon egy kicsit, ha benne gyönyörködni akar; — hogy menjen fel a vízesésre tekintő *Szikla* (románul Cicleu) hegy ormára, vagy inkább e tetőnek egyik kiágazó bordájára. Innen nézve, impozans alakjának egész teljességében, hogy úgy mondjam, életnagyságban magaslik ki s uralkodik az alatta tátongó mély szakadék fölött.

Felső végén meglehetősen tisztán kialakult fej-képződmény disziti s magassága, könnyedén becsülve, megütheti az ötven-hatvan métert.

A ki e hatalmas alakban színről-színre gyönyörködhetik, s személyesen ismeri Sikó Kanutot, az ő daliás alakjával és legalább híreből a rekiczeli vízesés útjának s menedékházának létesítése s egyáltalában a vízesés megkedveltetése s ügyének föllendítése körül szerzett érdemeit: az előtt fölösleges lesz bővebben megokolni a torony elnevezését. Mintha maga a természet akart volna neki, ez érdemei elismeréséül, itt a vízesés környékén, e hatalmas obelisztkben hálásan szobrot emelni.

Turistaság és nyelvészet.

Irtta: **Rubinyi Mózes.**

Sgy könnyű, nem sok munkát adó, s a csekély fáradsághoz képest igen-igen fontos dologra akarom felhívni e pár sorban hazánk turista közönségét.

Az a két szó, a melyik czímül egymás mellé került, bizony elég messzeeső két világot jelent. De az a távolság korántsem olyan óriási, olyan beláthatatlan, olyan megjárhatatlan.

A turista — a mikor turista — kint él a ragyogó verőfényben. Megjárja a gyönyörű tó partjait, elzarándokol a természet szép, nagy csodáihoz s homlokán gyöngyöt ver az izzadság, a mikor megmássza a nagy hegyóriást: de ereje, energiája nem fogy el. Hosszu botját megtámasztja a kemény sziklában, elsuhan a halálos barlangok szájánál s azután felér a hegyromra, a hol elibe tárul a megrajzolhatatlan panoráma, a melyben ezüst csík a hatalmas folyam, piczi játékok a házak, s hangyák az emberek. S örömtől ragyogó pillantása ráesik egy kis játékházikóra: „nézzétek, az a mi házunk“; avagy köröskörül a szomszéd falvakra, a városokra, a hegyekre és völgyekre, az egész tájra mindenre, a mi egy nagy *háznak*, a *házarak* része, birtoka.

Igen, — ki merem mondani — a turista érzelmek is nemzetiek; a mi természetimádásunk más az itáliai ég alatt, s más a Kárpátok bércein. Az igazi turista szeret minden szép vidéket, de lelkének csak egy az örökös, állandó, szilárd képe: az ő bérczes-völgyes hazájának gyönyörű tája, minden mástól különböző világa.

A tudomány szolgája, a nyelvész négy fal között él: az íróasztala előtt. Körülötte sem szürke a világ. Dehogy. Könyveinek utmutatása mellett ő is rengetegeket jár be, csakhogy: néma és mozdulatlan rengetegeket. Világok vonulnak el előtte, s ő bejárja mindet, küszködik velük, szót, értelmet, szabályt, fáklyát csal ki belőlük világa labirintjának, s mikor izzadságos munkájával megszede magát adatokkal, mohón felnyalabolja munkája eredményét és odaáldozza a nemzeti nyelv oltárára. Egész életét pedig a nemzeti kultúra legnemzetibb oltárára: a nyelvtudomány oltárára.

Ámde, mint minden valamirevaló tudománynál, úgy a nemzeti nyelvészetnél is az élő anyag a legfontosabb, az élő nemzeti nyelv: a népnyelv. A nagy városok úri lakói, a nagy szellemeken iskolázott lelkek egész tudása a néplélek nyilvánulásán alapszik. Mi nyelvészek hetekig elgondolkozunk egy-egy nyelvészeti problémánkon, nem tudjuk megtalálni a nyitját, s imhol előkerül egy derék falusi tanító, elküldi nyelvi jegyzeteit és napnál világosabb képet nyer az imént még oly ködös problema.

E sorok turista-közönségünkhöz szólanak, tehát olyan emberekhez, a kiknek világát már átjárta az iskolai műveltség. Nem vallják a tudatlan és felületes

emberek ama naiv véleményét, a mely csak egy lenéző mosolylyal tudja megbecsülni azokat a „szegény nyelvészkedő tanárokat.“ Tudom tehát biztosan, hogy nem szölok süket füleknek.

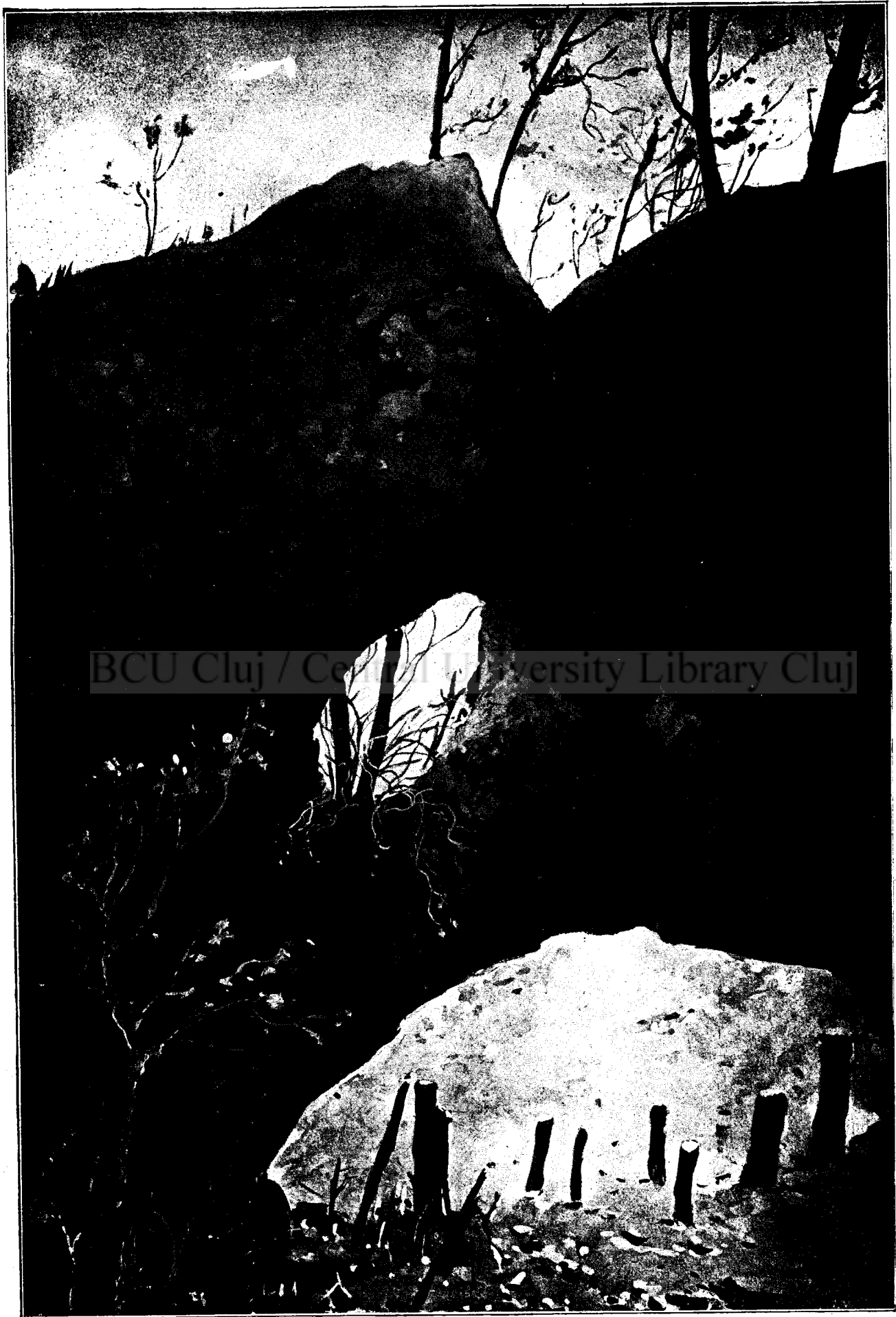
Turista kirándulásainkban a szép tájak bámulásánál — el is szoktunk fáradni. Leülünk a hegyesücs kis kunyhója előtt a fapadra és mosolyogva nézzük a konyha szorgoskodó asszonyát, hallgatjuk szives kínálgatását. Beszél ételekről, amelyeket nem ismerünk. Szól olyasmit, amít nem értünk. Nem hagyjuk annyiban a dolgot. Megkérjük még egyszer a furcsa szót, talán, ha különös a formája, mosolygunk is rajta; másnap, harmadnap el is mondjuk ismerőseinknek a különös *táj szót*, de azután lelkünket más dolgok foglalják el, s leetünk visszakerül oda, ahonnan mielibünk került: a népnyelv, jórészt még ismeretlen világába. Egy czeruzával, egy papiros darabkával talán nagy szolgálatot tehattünk volna nemzeti nyelvészetünk tudományának.

Nyilvánvaló immár a cél. Turistáskodás közben, amikor eldugott völgyeket járunk be, amikor bevándoroljuk különösen a *székely* vidékeket (amelyek nyelvjárása, tájszólása igen fontos és igen érdekes, mert sok régiességet őrzött meg) ne feledjük, hogy egy kis fáradsággal sok hasznos dolgot művelhetünk. Turista kirándulásaink alkalmával jegyezzünk *népnyelvi* adatakat.

Már most nagy kérdés elé kerültünk: a *mit* és a *hogyan* kérdéséhez.

Akiknek nyelvünk és nyelvészetünk iránt való érdeklődése e cikkben túl is terjed — vajjon kiknek *nem?* — e kérdésekre tudományos és mégis könnyű feleletet nyújt *Balassa József A nyelvjárások tanulmánya* című dolgozata, amely a „Magyar Nyelvőr“-ben jelent meg s különnyomatban bárki megkaphatja (magától a szerzötől is). De a turista csak perczeket szentelhet e célra. Egynehány szó és pedig olyan szó, amelynek akár formája, akár jelentése szokatlan, a köznyelvtől eltérő — egynehány *tájszó* ha előkerül a népnyelv ősréngetegeből, már nagy fontosságot adhat e pár percznyi dilettáns munkásságnak is. A Magyar Tudományos Akadémia szinte egy egész vállalatot indított meg már régebben a tájszavak gyűjtésére: a *Tájszótár*-t, melynek nagyhirű szerkesztője Szinnyei József mindig szivesen látja még a dilettánsok gyűjtéseit is, hogy azután szinte páratlan gondosságával válogassa ki a megfelelő anyagot. S a *Magyar Nyelvőr*, ez a leghiresebb, legelterjedtebb s legfontosabb nyelvész-ujság állandó rovattal várja a népnyelvi közleményeket; a megboldogult Szarvas Gábor — aki mint stílista s mint nyelvész oly nagy hirnevet érdemelt meg s utóda: Simonyi Zsigmond, a sokoldalú és szinte hihetetlen nagy munkásságu igazi nyelvtudós (egy könyvtár alapvető munkát írt már eddig is össze) — egész működése népi alapon, a nép nyelvén épült. E jellemző sorok maguk is mutatják a népnyelv ismerésének rendkívüli fontosságát a nyelvészet tudományában.

A *hogyan* kérdése egyszerűbb kérdés. Mindent úgy írjunk le, ahogy kiejtik, illetőleg ahogy halljuk. Tehát ne etimologikusan jegyezzünk — vagyis úgy, hogy a szó tövét, eredetét szem előtt tartjuk — hanem úgy írjuk le pl. a szavakat, ahogy kiejtik. A nép

Úti-vázlatok Méczopot miából.

A REKICZELI ELSŐ MENEDÉKHÁZ.

Tull Öv'n rajza

sohasem mondja, hogy *adja* (etimologikus írás), hanem mindig *aggya* (fonétikus írás.)

*

E sorok írása közben egyre kísért egy kegyetlen rém. A gunyos mosoly. A mosoly, amely még manapság is kíséri a reális étellel csak közvetett kapcsolatban levő eszméket és tárgyakat. A mosoly, amely veszedelmesebb a gyűlöletnél, mert a közömbösség kifejezője az arczon. S a kinek arczán megjelenik e mosoly, egy cseppet sem tart tovább annál a lélek fejlődése, mint azé a jámbor csángóé, aki minduntalan kémnek hitt, mialatt falujában tartózkodtam moldvai csángó utamban, mert sehogyse ment a fejébe, hogy a tiszta tudományos és nemzeti lelkesedés olyan fáradságos, veszedelmes útat tétethet meg az emberrel.

De talán csak az én képzelődésem az a mosoly. A külföldön, különösen arra Erdély felé már szinte elcsépelték a mi *sovinssta* jelzönket. Van ebben valami. Rokonaitól elszakadva idegenek közt él a magyar nyelv, okosan és helyesen teszi, ha a magamaga biztosítására még kelletténél is többet tesz valamivel. S a magyar nyelvtudomány a legnemzetibb magyar tudomány. Aki műveli, akár hivatásból, akár szerető műkedvelésből, az hazafiúi kötelességet teljesít.

Teljesítsük hát e kötelességet. Hiszen olyan egyszerű, olyan könnyű és olyan kedves ez a kötelesség!

A Galbina felső medenczéjének feltárása.

Írta: **K. Fodor János.**

Péter-Pál napján vizsgálta meg és avatta fel az E. K. E. turista osztálya a Galbina felső medenczében végzett azon munkálatokat, melyek lehetővé tették a Kolozs-Bihari érczhegység ezen páratlan, csodás, tollal le nem írható részletének megtekintését: oly részletét, hova behatolni eddig lehetetlen volt.

Azon terület ez, melyet a Fekete Kőrös petroszi ága, a *Galbina* szel keresztül felső folyásában, kezdve ott, hol ötödször bujik el a folyó, még pedig most az 1244 m. magas Galbina bércz alá s befejezve, a hol a *Kököz*, melynek sziklás fenekén habjai tajtékznak, erdős oldalú festői völgygyé szélesül.

E medencze területe köralaku, periferiája 20 km., dél felől a Nagy-Biharra támaszkodó 1400 m. magas Bakhegy, és a nem kisebb Rózsinosza omladó meredélye szegi be, észak és kelet felé pedig a Galbina bércz választja el a ponori csetátye hasadék rejtelmétől, melyen túl a kék Magura lomha tömege kékellik, szülőanyja a Meleg Szamos, Fekete Kőrös (Galbina) és Aranyosnak.

Az E. K. E. megbízásából és költségével Czárán Gyula tiszteleti tag által a Galbina felső medenczében tervezett és végeztetett munkálatok egy „8“-as alakú

körutal foglaltattak össze, mely körut a Galbina egyik mellékvölgyében, a Rézbányától 6 órányira fekvő „*száraz völgyben*“ (Vale szaka) kezdődik, félóránnyira a völgy kezdetén fekvő s immár az 1895. év óta felhagyott kincstári bányateleptől.

A szárazvölgy feneke 20—25 m. szélességben az „*országút*“, melyen a körutat megkezdjük; csak hogy a makadam, mely ezen országútat szélteben, hosszában mélyen befedi, káposztáskő nagyságu sziklagörge-tegekből áll.

Még nem fáradtunk el ezen csodás országuton való s inkább ugrádozáshoz hasonló gyaloglásban, midőn a „*kecskejáró ut*“ ösvénye a balfelől hegyoldalra vezet bennünket s kimért emelkedéssel gyönyörködtetni enged az egyre mélyebben maradó s lassanként „*turisa uttá*“ szűkülő völgyfenékben.

Alig egy órai gyaloglás után szabályos félkörű nyílásával tátong ránk a *Kecske barlang*, egy eddig teljesen ismeretlen, csakis kecskepásztorok által hirtelen zivatarok elől menedékkül használt cseppkőbarlang a száraz völgy és Galbina összetalálkozása mellett a völgyfenéktől mintegy 100 m. magasban. E barlang 450 lépés mélységű, vízszintes fekvésű, végig egyenletes nyugodt méretű. Boltozata már a nyílásától kezdve szabályos félkör alakú, 15—25 m. magas és 15—20 m. széles. Egyetlen folyosóját a legváltozatosabb cseppkőképződmények dús tömege díszíti, melyek közt a fénken elterülő szőnyegszerű képződmény páratlan szépségével gyönyörködteti a látogatót.

Leszállva a barlangból s áthaladva a Galbinán épített 15 m. hosszú repülő hidon, a *Flora rétre* érkezünk, virágban dus havasi rétre, a körut „8“-asának középpontjára; hol az *Eke forrás* vagy odább a *Medve forrás*, mely utóbbi nevét a munkálatok alatt itt elfogott medvebocs után nyerte, kristálytisza friss vízzel szolgál a reggelihez.

Majd betérünk a Galbina másfél km. hosszú járhatatlannak tartott szorosába, a *Köközbe*, hol a most létesített ut legnagyobb részben a sziklafal tövében felépített fenyő járdából áll. Hétszer kellett áthidalni a szikla kölönczök között tomboló, tajtékzó Galbinát. A magasba nyúló függőleges sziklafalak egyre keskenyebbé szorítják a közt (Klamm), napsugár nem pillanthat soha a völgy fenekére, a függélyes szirtek repedéseiből buja zöld fű csüng alá, itt ott egy-egy merészebb fenyőszál ágoskodik a napfény felé, a porrá zuzodó vízcspek párázata bőségesen pótolván azt a táplálékot, mit a gyökerek hiába keresnek a sziklaoldalon.

Egyszerre bezárja utunkat egy hatalmas szirt, a *Kösisak*, hasonlítva egy tüzoltó parancsnoki óriás Lohengrin-sisakhoz, melyen a tollbokrétát fiatal iharszálak alkotják.

Mellettünk balra széles sugárban tör elő 10 m. magasból a Galbina, legszebb zuhatagját alkotva a folyónak, s ezért méltón viselve az *Eminenciás vizesés* elnevezést, mely nevében kifejezi azt is, hogy egyházi főur birtokait díszíti.

A folyót földalatti útjában nem követhetvén, az „*iharoson*“ keresztül — fiatal iharfák alkotta erdőben — a meredek hegyoldal lejtőjébe vágott serpentineken feljebb hatolunk s egy alacsonyabb nyergen átlépve el nem képzelhető csodás kép tárul hirtelen elénk. A szemben levő szirt alján, melynek belsejében a Galbina zuhog, széles seb tátong: ezen át bepillantunk a folyó földalatti útjára. *Bujdosó vizesés* az a rövid út, melyen megmutatja a folyó küzdelmét az útját álló mészsziklával. Maga a hegy kétfelé van szakítva kőörmeléssel fedett meredek vízmosás a *Pokcl tornácza* által. „*Péter*“ és „*Pál*“ a kétfelé osztott szirt neve, e felavatási nap emlékére hordván ez őket méltón megillető nevet. Pál szirtje alatt nyitva áll ugyan a *Menyország kapuja*, egy hatalmas szikla kapu, melyen át a Pokcl tornácának felső végére le-

het látni, de a hozzavezető hid, hiányzik, a mélység pedig 100 m. A Pokol tornáczát kellett választanunk, hogy a Galbina kitöréséhez és legfelső zuhatagjaihoz elérhessünk. Átmegyünk a folyón pár meterrel feljebb annál a helynél, a hol az a hegy alá bukik. A hidon állva megpillantjuk jobbunkon a járhatlan sziklaszorosban a *Tündér vizesést*, a mint a Galbina fehér habjai, mint egy vizitündér bájos tagjai aláomlanak a szirteken. Innen a Pokol tornáczára 345 lépcsőfokból szilárdan összerótt meredek falépcsőn kuszunk fel s a lépcső felső végén megpihenve, remegve esik tekintetünk a Menyország kapujának nyitott üregén át a zúgó, csattogó, páratelt mélységre.

A sziklabércz tetejét bükk és fenyőerdő borítja, az ebben kanyargó ösvény felvezet bennünket először is a bércz nyugoti kiszögellésére, a *Táborhegyi kilátóra*.

Kedves, andalító kilátást nyújt e pont. Eppen ellenkezően a most elhagyott részletek borzadást keltő csodáival, a Flóra-rét mosolygó zöld pázsitja, a Galbina alsó folyását szegélyző erdős ormok, majd a belényesi síkság, közepén a Kőrös kigyózó ezüst szalagjával, a látóhatár végén pedig a Kodru hegylánc széleshátú magaslatai ütköznek szemünkbe. Megpihen szemünk, lelkünk s miként a bibliai Táborhegy arra a gondolatra ébresztette az apostolokat, hogy „jó minékünk itt laknunk, építünk magunknak hajlékot“ akkép a Galbina látogatójában is megnyugvó érzés támad e helyen s innen neve: *Táborhegyi kilátó*.

Ismét lefelé kell szállnunk az erdős bérczetető ösvényén s elhaladva *Gyulavára* mellett (egy kisebb barlang ez, gyönyörű kilátással, melyet az építkezések alatt *Czárán* Gyula állandó tartozkodásra rendezett be), meredeken eső serpentineken ismét a zúgó Galbinához érünk le.

De csak pár lépés és elértünk annak *Kitörés*-éhez (Izbuk), azon ponthoz, hol a bővízű patak egy kőralakú medenczéből sisteregve előtör. Az a pár száz meter, melyet a folyó innen a Bujdosó vizesésig meg tesz, ma még egészen nem járható, de az egyesület már intézkedett, hogy szikla robbantásokkal a folyó balpartján biztos ösvény vágattassék, mert e szakaszra esik a *Tomboló* és a *Tündér vizesés*.

Ugyanis a Galbina bércz alól kitörő folyó pajzán jókedvvel, majd tomboló szökésekkel ugrál le szikláról-sziklára és mindegyik ugrás után csipkés habjai megpihennek egy pillanatra egy-

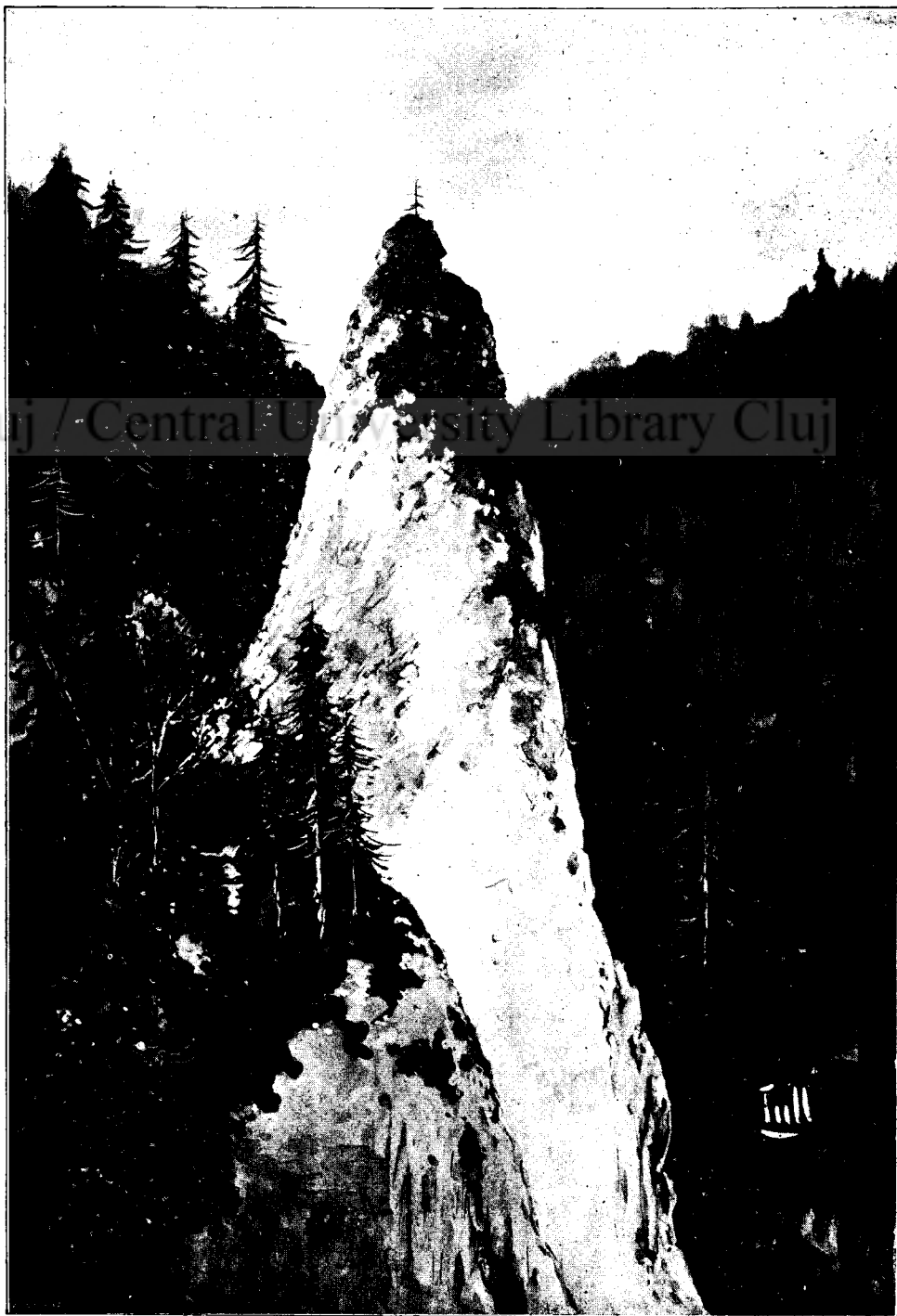
egy óriási fehér kőmedenczében, hogy ennek széléi még merészebb ugrásra gyűljenek össze. Így folyik a habok játéka 5 kaszkádon át, miglen a Tündér vizeséssel a fehér habok aláomlanak a „Péter és Pál“ szirt lábához.

Evvel befejezést nyer a Galbina alsó körútja, s most elhagyjuk végkép a folyó medrét, hogy a felette magasló *Galbina bércz* csodáit is megszemlélhessük.

Másfél óráig kapaszkodunk bükk-, majd fenyő-óriások között kanyargó ösvényen. Lenézéssel haladunk el a hegyoldal egyetlen forrása, a *Sanyaró forrás* mellett, mely oly gyengén csepegteti egyébként üde vizét, hogy szomjunkat oltani erőtlen.

Már a hegy tetejéről mesztelenül kiemelkedő bérczfal alá értünk, midőn egy szörnyű üreg, egy óriás átmérőjű kut, a *Porcsika hóaknája* tátong előttünk, s első rémületünkben meggyökeredzik lábunk.

18 drb fenyőóriást kellett az aknába ledobni, hogy

Utivázlatok Mőczipotámiából.

SIKÓ TORONY.

1. ill. 2. ill. rajza

ezekre támaszkodva 144 fokkal biztos, bár szerfelett meredek leszálló lépcső legyen építhető.

Könnyen szédülők visszariadnak attól, hogy leszálljanak rajta. A bátrabbak azonban — hisz némi óvatosság mellett veszély nélkül megtehető az — csakhamar lent vannak a hóakna jeges fenekén és egy lejtőhídon át eltűnnek a *Porczika jégbarlang*-jának szájában.

A jégbarlang hasonlatosan hóaknájához köralaku, mintegy 50–60 m. mélységű, 30–40 m. átmérőjű kút. Hőmérséklete „0“ fok. Az úrt háromnegyed részben betölti a barlang szájához támaszkodó s azon át a hóaknából táplálkozó jégkup.

Ha ennek meredek lejtőjén, a beléje vágott lépcsőfokok segítségével, bár itt-ott leguggolva, óvatosan leszállunk a fenékre, úgy szebbnél-szebb jégképződmények lepnek meg bennünket. Előttünk áll mindjárt három emberi alak, megettük egy szépen formált kathedra, a barlang menyzetéről változatos alaku jégcsapok csüngenek alá. Egyik repedésből mintha egy nagy hal megfagyott teste lógna ki, végül pedig a barlang hátsó hajójában keskeny, mély sziklahasadékból alátört patak jéggé jégcedett hullámaiban gyönyörködünk.

Kisietünk a barlangból, kimászunk a hóaknából, hogy csakhamar a Galbina bércz fokáról élvezhessük a világ mind a négy tájéka felé nyíló szabad kilátást.

Délfelől a *Nagybihar* csucsá áll előttünk, oldalához tapad azon északnyugoti irányban haladó hullámos hegygerincz, melynek épen egyik dudorodásán állunk s mely folytatásában csatlakozik a Biharfüred mellett elhúzódó s hatalmas hegycsucokkal beültetett hegylánczhoz. A *Pojeni* hatalmas tömege nem engedi látni, mint ágazik szét s miképp enyhül erdőkoszoruzta enyhébb hegyvidékké a Jád folyó partján ezen hatalmas hegyláncz a *Bihar hegyláncz*.

Szemben velünk majdnem párhuzamosan, a *Kék Magura* széles tömege fekszik, e között és a Galbina bércz között tátongó roppant terjedelmű dolinákban, a „ponori csetáté“-ban van a Galbina forrásvidéke és legfelső medenczéje, melynek csodáit legközelebb fogja az E. K. E. bemutatni.

A Kék Magurát a Meleg-Szamos és Dragán forrásvidéke választja el a *Bocsásza* hegy szabályos kupalaku testétől, a nyíláson át engedve egy pillantást a *Vigyázó* széles hátára.

A Kék Magurán túl a *Nagy Magura* körvonalait látjuk az Aranyos és Hideg-Szamos vízvázlatján.

Kiragadva magunkat e gyönyörű képek szemléléséből, körutunk utolsó szakaszára lépünk, mely innen egyenes irányban le a *Flóra-rét* felé indul. Mindjárt utunk elején egy újabb jégbarlang szájánál állunk az *Eszkimók barlangjá*-nál.

E barlang bejárata erős lejtésű tárna, közepe táján meghasadt felette a szirt s a délutáni nap fényes sugára zöld lombok között szűrődik le s olvasztja a jégcsapokat, sőt a barlang két főalakja az *Eszkimók* közül a külsőt.

Tél és nyár ily közvetlenül sehol sem érintkezik.

Különös nevezetessége e barlangnak az *Eszkimók* háta megett levő s kezdetleges mérések szerint 20 m. mélységű függélyes kut, mihez hasonló képződményről sehol sem értesültünk.

Még néhány üreg mellett halad el ösvényünk, ezek a „*rejtelmes üregek*“, de beléjük hatolni eddig nem volt lehetséges s valószínűleg ezek is a mélyen alattunk, a hegy méhében folyó Galbina művei s bizonyára szintén jeges üregek.

Nem sok idő telik el és a Flóra-rét mosolygó pázsitján járunk, hol reggeli elhaladásunk útját keresszük, s a Galbinán átmenve beérünk a Száraz-völgy medrébe.

A völgy alsó 1 kmnyire terjedő szakasza igen nehéz *turista ut*. Járhatóvá csak az által vált, hogy

a sűrűn előforduló, itt-ott háznagságu, a patak medret egészen elzáró szikla görgetegekre biztos falépcsőket erősítettek.

A turista ut végén találkozunk a kecskejáró ut ösvényével s itt rálépünk a legelő említett „országutra“ mely egyenesen a szárazvölgyi bányatelepre vezet bennünket.

A Galbina felső medenczéjéhez számítható még a Ruzsinosza nagy hegyomlás is a száraz völgy és rézbányai Körös vízvázlatján.

Ennek az 1300 m. magas vízvázlatzó nyeregnek a száraz völgy felé eső oldalán, nagy — kagyló alaku — nyílt seb tátong. Minden esőzés tömegesen mossa és hordja le róla a vörösés kvarczit homokot s a szélen álló fenyők elvesztve gyökereik alól a talajt egymásután buknak a mélységbe. A vízvázlatzó vonal egyre kijebb kerül s új formációt fog adni a környező hegyláncznak is.

Ez a folyók határvillongása.

A körutak, valamint a leírt természeti alkotásokról *Batás* Endre már a munkálatok alatt 7 szépen sikerült fotografikus felvételt csinált, a bejárás alkalmával pedig *Melitskó* Miklós gazdagította az E. K. E. képtárát 12 drb jól sikerült felvétellel.

Későbbi számainkban ezen felvételekből néhányat az *Erdély* hasábjain is be fogunk mutatni.

* * *

A megvizsgálás és felavatás alkalmából rendezett kirándulást *Melitskó* Frigyes E. K. E. alelnök, a turista osztály elnöke vezette. Résztvettek abban *Mannsberg* Sándor br. Kolozsvárról, *Lészay* Ferencz M.-Gorbórol *Ruzicska* Béla dr. Kolozsvárról, *Kiss* Dávid Nagyváradról, *Nagy* Imre dr. Kecskemétről, *Melitskó* Miklós, *Grätz* Ottó, *Török* Artur Kolozsvárról, *Kovács* Géza E. K. E. titkár és *K. Fodor* János E. K. E. turista titkár. Azonkívül a helyszínen csatlakoztak: *Popu* Ágost püspöki uradalmi erdész Petroszról és *Sebő* Sándor birtokos Petroszról.

Lunka vasúti őrháznál *Czárán* Gyula tiszteletli E. K. E. tag fogadta a turistákat, ki fáradságot nem kimélve már jó előre gondoskodott mindarról, a mi e bejárás programmszerű menetét biztosítsa.

Rézbányán özv. Szönyiné vendéglőjében izletes, gazdag ebéd elfogyasztása után lóra ült a társaság és a Bakhegyen át estig a szárazvölgyi bányatelepre — éjjeli szállóhelyére — ért, hol a rézbányai bánya hivatal előzékenységéből kellően kitartozott egyik szobában, vacsorájának kedélyes elköltése után, fűtött kályha mellett, a földre hintett fenvő galyakon meghált.

A körut bejárása másnap reggeli három órától esti 9 óráig tartott mindvégig gyalog. A villásreggelit a Pokoltornácán egy sziklazugban, az ebédet a Galbina bércz tetején fogyasztotta el a társaság.

Ebéd alatt felállt *Melitskó* elnök a bércz tetejét alkotó sziklacsucsra és a világ legszebb szószekéről, koválygó felhők között, ki-ki bukkanó napsugarak aranyos fényjátékában következő beszéd kíséretében avatta fel az E. K. E. legújabb alkotásait.

Tisztelt kiránduló Társaság!

Alig egy éve, tul a szomszéd gerincen, erdők, hegyek rengetegében, az ő természet fenségétől lelkes társaság ünnepet ült, felavatva s a kultúra oásisaént üdvözölve az akkor szépségre páratlanak ítélt Meleg-Szamos-forrásvidéki turistakörutat. Im e körutnak méltó társa van, méltó, sőt a jelenségek sokféleségében, a formák arányaiban, a képek festői szépségeiben még gazdagabb, még vonzóbb, még elragadóbb e ma bejárt körut, legújabb művészi feltáró munkálata egyesületünknek. Ti égbe nyúló hegyek, remekei a természetnek, biztató jelképei az állandóságnak, gyönyörűsége eddig csak a napnak, a mely titeket körül-

ragyogva csak nektek szánja, csak nektek tartogatja első s utolsó sugarait is; ti rá tartósak, nem fedti többé előlünk a távol ködhomálya büszke szépségteket. Ti árnyas völgyek fellebben immár fátyola magányra, pihenőre csábító rejtekeiteknek. Ti dús források, nem öntitek ezentúl hiába szomjat oltó kristály vizeteket. Ti erdők, berkek, ligetek nem árad többé meddón, éltető hatás nélkül hús, tiszta levegőtök: meghódolatok, tájakok nem a járatlan, ismeretlen, idegen vadon többé, megnyert, meghódított, közelebb hozott titeket legjobb barátotok, az E. K. E., hogy bennetek telő örömét, gyönyörét a nagy világgal megossza, nektek az emberiség legjavából hiveket szerezzen; nektek hálásoknak, kik szeretetünket életünk megújulásával, a békének boldogságnak lelkünkbe szállásával fizetitek vissza. Te pedig kedves Czárán Gyula barátom, kit büszkén említ egyesületünk tiszteleti tagjainak diszes névsorában, benned most a mint ime előttünk állasz egyesületünk mesterét látom a természet szeretetének kultuszában.

A ki jár'adban követ, megtanulja hogy — legyen bár az élet még; oly könnyű — a természethez kell visszatérnünk, ha testi és erkölcsi erőink fenmaradását biztosítani, lelkünkben az összhangot megőrizni akarjuk.

Most midőn ezen erőt, kitartást, bátorságot próbára tevő újabb munkádnak sikerét ünnepeljük, Reclus-nek a hegymászót jellemző szavaira tér emlékezetem: „a csúcs im lábaim alatt van; szenvedtem, az igaz, de győztem és a kötelesség teljesítve van.“

Mennyivel inkább s mennyire felemelő érzéssel mondhatnád ma te: „a kötelesség teljesítve van“, te, a ki fényes, kényelmes otthonodat heteken, sőt hónapokon át nélkülözve, e völgyszakadékok, sziklabástyák, erdők rejteit kutattad, hogy az Erdélyi Kárpát-Egyesülettől önként és önfeláldozóan elvállalt ezen munkálatokat a rendelkezésre álló s aránytalanul csekély költségvetés mellett is sikerre vezesd. Te jó ember, nem az egyesületünk részére titkon hozott anyagi áldozatokkal, hanem nemes tiszta idealizmusoddal hódítottál nálunk is, meghódítottad a magad részére sziveinket, megnyerted a magad részére az Erdélyi Kárpát-Egyesület tagjai összességének osztatlan elismerését és biztosítottad a magad részére a művelt társadalom rokonszenvét. Midőn mindezekért, ezen új körutnak mai felavató bejárása alkalmából neked egyesületünk nevében hálás köszönetet mondok, mulasztást követnénk el, ha ez ünnepélyes pillanatot fel nem használnám arra is, hogy az Érczhegység e legszebb tájai nemeslelkű, emberszerető urának, Pável Mihály püspök úr Ő Excellentiájának e földségek turistái feltárása és turistái használatbavétele kegyes engedélyezéseért, ez által hazafias céljaink hathatós erkölcsi s anyagi támogatásáért Egyesületünk legmélyebb hálájának és köszönetének kifejezést nem adnék.

A midőn azt teszem, egyszersmind meleg köszönetet mondok a mai kirándulásra részt vett összes turistatársaknak, hogy becses megjelenésükkel e felavató ünnepély fényét emelni kegyesek voltak. Ezennel a Galbinai kettős körutat, mint az E. K. E. legújabb turista-alkotását a nagyközönség részére megnyitottak nyilvánítom.

A szikla lábánál állva meghatottan válaszolt Czárin Gyula az elnök szavára ekkép szólván:

Kedves tur-társak! Kedves társaim és testvéreim a mindnyájunkat átható és egyesítő közös érzületben; a természet szeretetében!

Alig egy éve annak, — még csak pár nap mulva telik be esztendeje, — hogy a Szamos-bazár felavatásánál s átvételénél találkoztunk. Hogyan merem volna remélni akkor, hogy ily rövid idő múltán fog egy ahoz hasonló

ünnepélyes és nem kevésbé örvendetes alkalom minket e rengetegben ismét összehozni? Hiszen, hogy érzelmémnek nyomatékosabb kifejezésére a költőnek boldogságérettől duzzadó erőteljes szavait hívjam segítségül: „legvakmerőbb reményeimet megszegyenítő ragyogó valóság“ ez, hogy itt e vadonban, mely oly távol fekszik a szép Kolozsvártól s oly félre esik útaitoktól: Veletek, egyeletünk képviselőivel, kezet foghatok. De minél kevésbbé merem volna remélni ezt, annál nagyobb, mélyebb és bensőbb az én örömm, látva, hogy ismét eljöttetek, nem kimélve fáradságot, anyagi és kényelmi áldozatokat hozva, eljöttetek az ügy fontossága mellett tanúságot tevő ily szép számban, eljöttetek ernyedetlen kitartással, a nem lohadó lelkesedésnek szent tüzével szivetekben; eljöttetek mint hódítók, hogy szép hazánknak egyik legszebb részét, e világtól elzárt, félre eső, ismeretlen vidéket a köznek megnyissátok, a közhaszonra irányuló tevékenység egyik célpontjává, tényezőjévé tegyétek.

Azt mondtam, mint hódítók jöttetek; és tudom, mit mondtam. Tavały, a Szamos-bazár felavatásánál mondhatátok volna még talán némi joggal, s — lehet — gondoltátok is, hogy — midőn a Szamos forrásvidékét birtokba veszitek: sajátképen csak a magatokét vindikáljátok. Mert egyik ágának biharmegyei eredete daczára a Szamos Kolozsmegye folyójává szegődött, folyásának egy jó részében Kolozsmegye földjét mossa; habjai Kolozsvár lakóinak szolgálatában állanak, azoknak visznek egészséget, hasznót, gyönyörűséget, téli, nyári szórakozást, üdülést, vízben a szép Kolozsvár ligetei s házai tükröződnek.

De itt, a Galbina partjain állva, mely folyó nem csupán eredetében, hanem úgyszólván egész folyásában Biharmegye földjébe vetette meg ágát, s a melynek vizéből Kolozsmegye s Kolozsvár nem lát és nem kap egy csepőnyi cseppet sem: itt tiszta, kétségtelen hódított földet, a nemzeti ügy, a művelődés, a humanismus részére Általatok meghódított földet taposnak lábaitok.

Szivemnek legbensőbb mélyéből, a rokon-érzület őszinte, igaz melegevel üdvözöllek titeket ez Általatok meghódított területen! Legyen üdvözölve a zászló, melynek lobogása alatt ide el jöttetek! Legyen háromszorta üdvözölve e zászló, melynek szárnyán — nemzeti trikolorunk színeinek megfelelőleg — három magas célét látok tündöklő betűkkel kivarrva.

A nemzeti ügy képviselői rajta a piros színt: nemzeti ügyünk, nemzeti kulturánk ügye, melynek szolgálatában édes hazánkat, ennek földjét megismertetni, mindenkivel megszerettetni, szépségeit föltárni, a haza minden polgára által élvezhetővé s használhatóvá, anyagilag s szellemileg hasznosítható közvagyonná akarja tenni egyeletünk.

De midőn e szépségeket föltárja: ezzel — mint Mózes tette volt egykor az ő varázsveszejével, — egyszersmind üdítő forrást fakaszt nekünk a sziklából, a legártatlanabb, legnemesebb gyönyörűségek kiapadhatatlan forrását mutatja meg nekünk, testünket-lelkünket újjá teremtő tevékenységre nyit tért és nyújt alkalmat. S a kit a négy fal senyvesztő, testet-lelket ványoló rideg levegőjéből ide a Természet szent templomába kicsalt: az mintegy újjászületve, világgal és emberekkel ismét kibékülve tér innen haza, hogy felfrissült kedvvel, újra edzett erővel lásson ismét az élet munkájának.

Vidám vagy, ó természet!

El is csodálkozál,
Midőn körödbe léptem:
Hogy oly mogorva képem,
Hogy rajta oly köd áll.

De ép' azért jöttem, hogy

El üzzem e ködöt,
A mely már olyan régen
Borong komor-sötétben
Halvány arczom fölött

Azért jöttem, hogyszívem,
 Mit a bú 's a harag
 Oly feketére feste:
 E gyászruhát le vesse
 'S mosolyogjon ujjalag.

Nagy költőknek e teljes közvetlenséget lehellő szavai fejezik ki a természet csarnokaiba gyógyulást keresni jövő civilizált embernek hangulatát, útjának célját. S a természet, a jó természet, az édes anyatermészet nem tagadja meg azt egy fiától sem, hozzá nem fordul hiába, tőle nem tér meg csalódva senki; s a komor kedély sötét borúja itt mintegy varázsütésre pezsgő életté és munkakedvű, patyolat-vidám napfényes hangulattá derül ki.

Egyletünk működésének ezen oldalát s annak eredményét talán a trikolór fehér színével lehetne párhuzamba hozni.

Vannak azonban — és fájdalom! nagyon sokan vannak, — a kikre nézve ügyünk nem a multság, a szórakozás, az örömök, a pihenés, üdülés ügye: hanem a mindennapi kenyér komoly, nehéz életkérdése. Talán felesleges mondanom, hogy e szegény népet értem, mely nyomasztó anyagi körülmények közt sanyarog itten, s a mostoha természeti viszonyokkal folytatott szakadatlan küzdelmében, a szükséges keresetforrások hiányában, néha-néha csaknem a kétségbeesésnek válik zsákmányává. E szegény nép számára kell új segélyforrásokat nyitnunk, hogy nyomorából kiemeljük, s ez lesz egyik legáldásosabb oldala egyletünk munkálkodásának.

Egy elmés német író, a turistaforgalomnak az illető vidék viszonyaira gyakorolt befolyását fejtegetvén, azt mondja, hogy a miként minden áradat szokott termékenyítő iszapot hordani magával: úgy a turisták áradatának is, mely egy vícéket ellep, fenmarad ottan a közjólétet megtermékenyítő hatása.

Ez a trikolórnak a zöld színe, a reménység zöldjé; azon reményé, hogy az egyletünk lábnyomában, az általa megtört és kimutatott úton majdan ide sereglendő természetbarátok s üdülni vágyók özönének révén dús aratást fog tartani egykor itten a közjólét ügye; s hogy nincs nagyon messze már az idő, midőn százak és ezrek szíve fog itt egyletünk iránt táplált őszinte hála-érzettől feldobogni.

Adja Isten, hogy úgy legyen! Valósítsa meg Isten szép reményeinket, egyletünk nemes céljait! tetézzé áldással ennek működését minden irányban! Tartson meg neki Titeket a jó ügy szolgálatában testi erőtlökben s ruganyosságokban, minden szép iránt való lelki fogékonyságokban, a természet nemes szeretetében, engem szíves barátságokban, s éltesen Titeket sokáig!

Czárán Gyula beszédjének elhangzása s a szirtfalakról visszazugó éljenzés lecsillapodása után K. Fodor János turista-titkár ugrott fel a bércz fokára s elszaválta ott Heine után ez alkalomra irt alábbi költeményét:

A Galbinára!

Tornyos házak, keskeny utcák, Nyirkos sima aszfaltjárdák, Auer fényben sápadt arcok, Ajkon mosoly, keblen virág. . .	A hegyekbe vágyik lelkem, Hol a szerény kunyhók állnak, Hol szabadon verhet a sziv És a szabad szelek járnak.
---	--

Ámde szívet a kebelben, Hő szerelmet a szivekben, Igaz érzést nemes tüzet Nem találok egyikbe sem	A hegyekbe vágyik lelkem, Hol a sötét fenyők zúgnak, Patak cseveg, madár dalol, Fejünk felett felhők futnak.
--	---

Isten veled zajos város,
Sötét utcák, füledt termek,
A hegyekbe vágyik lelkem
Hogy feledve enyhet leljek.

Megindult erre a felköszöntők árja, s a Galbina bércz bizonyára remegett örömeiben, hogy leánya lakodalmán ennyi dörgő éljen szállott széjjel mohos fejről.

Este a szárazvölgyi tanyából hangzottak fel az „éljenek“ és a körülálló, a csilagos égboltozattal összefolyó hegyek hol az Eke, hol Czárán Gyula nevét hangoztatták vissza zúgó éljenzések között.

Másnap kora reggel nyeregbe ülve a Rozsinosza hegyomlához, onnan le a Biharkapuhoz s délig Rézbányára lovagolt a társaság.

Negyedik nap reggelén felejthetetlen képek benyomásával lelkünkben, egy sikerült mű és sikerült kirándulás megnyugtató érzésével léptük át édes otthonunk küszöbét.

Egy magyar theologus vándorútjaiból.

Közl: **Barabási István.**

Magyarosi Barta László 1789. január havában Nagy-Enyeden barátjai s jóakaróinak felnyitja emlékkönyvét. Az emléksorok írói között nemcsak ismert hazai nevekkal találkozunk, hanem külföldi, különösen frankfurti ismerősei is nagy számban irtak: latin, görög s német nyelven emléksorokat. Jellemző, hogy az emlékkönyvben csak két magyar emlékvér van.

A könyv 22 utolsó lapján van feljegyezve érdekes, tanulságos és jellemző utleírása „Tanuló életemnek rövid leírása“ czíme alatt.

Ebből kiténik, hogy tanulását „valóságosan“ 1767-ben kezdte meg Enyeden, a hol „10 és fél évig járta a deákságot nem minden vigasztalás nélkül“, mert volt a „sz. theol. praeses, praeceptor és contra scriba, a mikor szándékát az académiái életre fordítván, aug. 2-án frankfurti útjára indul. Útjában a nagyobb városokat s megállóhelyeket pontosan feljegyzi költségeivel és észrevételeivel együtt. Magyarországon keresztül szekeressel utazik, Bécs felé már Landskuternek, majd Roll Wagennek nevezi s míg „Péterváron“ megdicséri az „igen csinos levest“, megjegyzi, hogy Drezdában igen keveset kapott. Október 12-én megérkezik Frankfurtba „frissen, melyért az úrnak neve áldott legyen mindörökké.“

Enyedtől Frankfurtig tehát egyfolytában 70 napig utazott és 74 frtot költött. Hogy ruhaneműt és egyéb apróságokat mily áron szerzett be, kezdve a „paraplún“ és „pruderozni való fésűn“ egész a „fischleder stibliig“, részletesen leírja. Frankfurtban egy évi időzése alatt elköltött 114 fl 20 d. mivel „a király a másik felét fizette“, de megjegyzi, hogy „ehhez senki magát nem szabhatja. ha innya is akar.“

Visszatér 1791. jul. 16-án. Bécsben felkeresi régi ismerősét, Schön Józsefet s csináltat vele palástot 36 frtért. Étekezni az Angartentől nem messze valami leányokhoz járt, „a kik 4 garasért igen jó ebédet adtak.“ Innen hajón indul, majd gyalog jön, néhol pedig az ecclesia küldi alkalmatosságon s így okt. 13-án megérkezik Enyedre.

Enyeden 8 hóig marad, a hol Patikárius Fülöp Istvánnal ingyen ellátásban részesül; ekkor pedig sok meghívata s közül Új-Torda káptalanságát választja s „legelteti az Istennek sergét.“ Pappá oly „pompás s népes színoduson, melynél külömb nem mindjárt esett“, 1792. junius 20-án szentelék föl Kézdi-Vásárhelyen.

Most pedig adjuk át a szót az utleírás írójának. Tanulásomat kezdettem a hazámba Seps-Magyaroson, circa annum 1767 Kováts András nevezetű meszternek keze alatt. 1768 és 69-ben tanultam Szörtsén; 1770 K.-Vásárhelyen; 1771. a Fekete-ügyön levő linea

miatt a hazámba hon kellett maradnom; 1772-ben megint K.-Vásárhelyre küldött atyám uram; 1773-ban Enyedre kivitt magával József bátyám uram, itten mentem a grammatica classisba kézdívásárhelyi Szóts Dániel úrnak a keze alá, az hol már kezdettem valóságosan a tanulásomat. 1774-ben lettem syntaxista tisz. tordai Máté Pál Urannak keze alatt, a kinek helyébe 1775-ben lett syntaxeos praeceptor érfalvi Miklós László úr, a kinek keze alatt még fél esztendeig syntaxista voltam; ekkor a rhetorica classisba promoveáltattam, az holott ezen fél esztendőben volt praeceptorom Iosádi Hertzeg Pál úr, a kinek helyében 1766-ban következett udvarhelyi kassai Dániel úr, a kinek keze alatt még fél esztendeig rhetor voltam. Ekkor promoveáltattam a poetica classisba, az holott enyedi Nagy József úrnak keze alatt ezen fél esztendőt eltöltvén, 1777-ben mentem a görög classisba rétyi András Sámuel uram keze alá. Fél esztendő múlva promoveáltattam a logicába, az hol ezen fél esztendőben volt praeceptorom T. Verehei Ádám úr de Egrestő, a kinek helyében tették 1778-ba tisz. f.-dobolyi Bodola Sámuel uramat, a kinek keze alatt ugyan ezen esztendőben juniუსnak 27-dik napján deák lettem 31-ed magammal. Az első volt f.-dobolyi Bodola István, az utolsó Szóts S. de Benedek.

Deákságomban töltöttem el 10 esztendőt és felet, minden azon által nem minden vizsgatás nélkül, mert voltam a sz. theologiában praeses, ez úton a syntactica classisban praeceptor, és utoljára contra scriba, a mikor szándékomat az académiái életre fordítván, censuráztam 1789 januáriusnak 23-dik napján zabolai Kováts András, s zalányi Szabó József barátaimmal. Enyeden a censuránk meg lévén, mentünk Kolozsvárra, innen M.-Vásárhelyre. Ezen collegiumokban is megessvén censuráink, Szebenbe vittük testimoniumainkat, az holott februáriusnak 8-ik napján szabadságot nyertünk a peregrinálásra, hogy ezen fel tett célunkat jobban kivihessük, kitől mit kaptam ezen bujdosásomban ime ide le is irtam, hogy ne csak én, hanem maradékaim is legyen érette háládatos. Következnek azon városok s falvak nevei, melyekben járva pénzbeli segélyt nyert. Mindenütt kitüntette azok nevei, — az összeggel együtt — kik segítették. Ezen feljegyzésből kitünik, hogy majdnem az egész Erdélyt összejárta.) Universa summa 563 fl. 46 denár.

Már ilyen módon a pénzemet annyira kicsinálván, hogy bátran hozzá kezdhettem az académiái útamhoz, megindultam Enyedről augusztus 2-ik napján Vásárhelyi Sámuel szöcs mester emberrel, a kinek Debreczenig fizettem 4 fl. 90 d.

Debreczenbe 8 agusti megérkezvén, mulattam ottan három napot, mely idő alatt adtam a szállásért 34 dénárt. Innen Pestig negyed magammal fogadtam más szekeret (váczit), a kinek adtam részemről 4 fl. 20 d. Pesten szállottunk haton deákokul egy Banyiszki nevezetű fogadóban, az hol két napi szállásért fizettem magam részemről 20 dénárt. Az ebédért, mely négy féléből állott adtam 40 d. Innen Bécsig fogadtunk heten egy Győrről való Landkutserest, a kinek adtam 7 fl. 60 d. Az első ebédli státioban négy féle ebédért 40 d. A második ebédli státioba, mely volt Győrbe megint négy féle ebédért 54 d. A harmadikba, mely volt Baddendorfba 4 féle 48 d. Bécsben a „Fejér Farkas“ nevezetű fogadóba megérkeztünk aug. 21-dik napján, az hól háromféle étkekből álló étékért fizettem pro mea parte 34 d. Ezen napon mindjárt a Leopoldstadtbba Schön József nevezetű szabó mesterembernél szállást fogadtam, a kinek öt hétre és három napra adtam szál. 2 fl. 48 d. Az ebédért ugyanezen gazdámnak, — mely volt négyféle — adtam 28 pénzt. Innen Prágáig negyed magammal u. m. Remetei Sámuel, Kováts Mihály és Kolozsvári József kolozsvári deákok barátaimmal fogadtam más Landkutserest, fizettem 11 fl. 30 d.

Bécsből 29 septembris délután kiindulván voltak első éjszakai stationk Kornenburgba, az hól egy kevés vacsoráért leves és csürkéért és az éjszakai szállásért fizettem 90 d. Az első ebédli stationk volt Killesdorfba, a második éjszakai szállásunk volt Sitzeldorfba, hálásért, vacsoráért fizettem 40 d. A második ebédli stationk volt Moraviába egy Znaim nevezetű k. városba. A harmadik éjszakai stationk volt Budvitz nevezetű k. városba, hálásért háromféle vacsoráért adtam 38 d. Az harmadik ebédli stationk volt Longbert nb. Iglavia Moraviának utolsó városa a szélbe. A negyedik éjszakai stationk volt Csehországba egy Staeten nevezetű városba. Nb. Teuschbrod egy kis kerített város. A negyedik ebédli stationk volt Standorfba jó ebéd 42 d. Az ötödik éjszakai stationk Csaslau nevezetű városba. Nb. Kolon egy kerített város, az hól Laudon megverte a burkus királyt. Az ötödik ebédli stationk volt Szoneba. A hatodik éjszakai stationk volt Neudorfba. Az hatodik ebédli stationk volt Prága mellett egy faluba. Prágába megérkezvén 4 octobris, szállottunk az „Altum geld“ nevezetű fogadóban, a hól kétnapi szállásért részemről adtam 18 d.¹⁾

Innen Drezdáig megint más landkutserest fogadtunk, csak négyen, a kinek fizettem részemről 8 fl. 10 d. Prágából 6-ik octobris kiindulván délután, volt az első éjszakai stationk Veltrutzba. Az első ebédli stationk volt Kudinba. A második éjszakai szállásunk volt egy hitvány fogadóba Lictorvitzba, itt vacsora volt zsemle, pálinka, szállás 20 d. A második ebédli stationk megint egy hitvány fogadóba volt Torschigba, a hól alig kaptunk ebédet. A harmadik éjszakai stationk volt Petersvarba, a mely legutolsó falu Csehországba. Itt fizettem a vacsoráért — a mely igen csinos leves volt — és szállásért 42 d. A harmadik ebédli stationk volt Drezdában az „Arany szarvas“ nevezetű fogadóban, a hól egy kevés levesért és pecsenyéért (minthogy két órákor érkezünk meg) fizettem 42 d. Egy házért 24 óráig adtunk négyen 180 pénzt. Itt kértünk magunk alá posta szekeret négyen, melynek (három lóval lévén) adtunk minden mértföldre négyen 180 pénzt, ezen kívül a kocsinak 30 pénzt; szekérkenésre stationként 15 pénzt. E szerint fizettem minden mértföldre, mintegy 57 pénzt. Drezdáról 10 octobris kiindulván, volt az első stationk Kenigsbrikbe, melynek három mértföldre fizettem 1 fl. 71 d. Innen a második stationk volt Hájersverdbe,²⁾ ennek, minthogy a statioi négy mértföld volt és lovat is négyet adott az út nehézsége mián, fizettem 2 fl. 92 d. Az harmadik stationk volt Springbergbe,³⁾ melynek két mértföldre megint négy loért fizettem 1 fl. 46 d. A negyedik stationk volt Cotbusba, ennek mivel két mértföldből állott a statio és ló is csak 3 volt 1 fl. 14 d. Itt Cotbusban⁴⁾ rendes postára ültünk, melynek fizettem minden mértföldre 45 pénzt. Az első stationk volt innen Libenoban,⁵⁾ a második Libenoból Beskóban. Ennek adtam két mértföldre 90 d. A harmadik stationk volt Millerosban,⁶⁾ a negyedik stationk volt Frankfurthba ezen stationa megint minthogy két mértföldből állott 90 d. Summa 71 fl. 50 d.

Ime ilyen módon érkezünk meg négyen Frankfurthba októbernek 12 napján frissen, melyért áldott legyen az Úrnak neve mind örökké.

Ezen ide feljedzett költségeimhez hozzá lévén egyéb apróságbeli költségeimet is került az ide való utazásom mintegy 74 M. forintba, Bécsig költöttem 30 M. forintot, onnan Frankfurthig mintegy 44-et. Nb. Italomra az útban nem költöttem, bor nem issza lévén,

1) Tehát a mai bécs-prágai vasútvonal irányában utaztak.

2) Hayersverda.

3) Spremberg.

4) Kotbus, Poroszországban.

5) Lüfbanon.

6) Millrose.

mert a többi collegáim — minthogy bort is ittak — többet költöttek, mint én.

Köntösre költöttem Bécsbe e szerint:

Egy violaszin kaput (singe a posztónak 9 m. forint) 27 fl. 40 d. Nadrág ugyanezen posztóból 10 fl. 40 d. Selyem lájbi 6 fl. Mindennapi iber rock, vagyis hosszú kaput 17 fl. 42 d. Lájbi hozzávaló 5 fl. 90 d. Magyar nadrág 5 fl. 16 d. Fischleder stibli 4 fl. 80 d. Egy más félviseltes fényes stibli 4 fl. 20 d. Selyem kalap 4 fl. 80 d. Három pár papucs 5 fl. 50 d. Ezüst csatt papucsra 10 fl. 80 d. Egy pár nadrágra való csatt 28 d. Három pár strimpfl a dn. 180. 5 fl. 40 d. Két pár fehér unter strimpfl 1 fl. 32 d. Egy pár gypott tarka striplli 1 fl. 8 d. Egy félviseltes kuffer 2 fl. 40 d. Fenyér (?) keszkenő nyakra valónak 84 d. Selyem keszkenő ugyancsak nyakravalónak 2 fl. 40 d. Egy bodros ing csinálással együtt 3 fl. 60 d. Paraplú 2 fl. 26 d. Hajfodorító vas 20 d. Pruderozni való fésű 12 d. Kefe köntös kefélni 30 d. Olló Intze Istvántól 14 d. Hortzap, melyet Debreczenbe vettem 24 d. Hárompár fűsekkel, magyarul kapcza 36 d. Univerza s. 123 fl. 34 d. Nb. Postára költöttem Frankfurtba a míg ott voltam 15 fl.

Frankfurtba esztendeig való nevezetes és elmulaszthatatlan költségeim voltak ezek: Az ebédért azon kívül, hogy a király felit kifizeti, adtam esztendő alatt 38 fl. 90 d. A vacsora került (mely vajjas kenyér többnyire) 20 fl. Ház, ágy és szolgálónak való fizetés 38 fl. Mosó gazda asszonyinak 7 fl. 20 d. Fára, minthogy igen gyenge tél volt 6 fl. 60 d. Gyertyára, mely halzsirból való volt 2 fl. Pomádéra 50 d. Hajporra 1 fl. Summa 114 fl. 20 d. Nb. Ehez senki magát nem szabhatja, ha innya is akar. Nb. Az elmulaszthatatlan költségek közé tartozik az is, bogy midőn az ember magát bé akarja az albumba iratni és a közönséges asztalhoz állani kell f. 21 fl.

Köntösre költöttem Frankfurtba:

Egy englischleder nadrág és lájbi került 12 fl. Más pár nadrág és lájbi Mansseszterből 13 fl. Egy viseltes mancseszer nadrág 5 fl. 40 d. Mindennapi viselő kalap 1 fl. 90 d. Egy óra lánczczal és egyéb hozzávalóval együtt 25 fl. Egy nádpálcza 1 márvány kikészítéssel együtt 3 fl. 60 d. Summa 60 fl. 90 d.

Eltöltvén szerencsésen a frankfurti rendes akadémiai időmet, visszatértem 1791-ben júliusnak 16. napján, Csehországnak Reichenberg nevezetű városáig jöttem három csehországi igen becsületes kereskedőkkel, úgy pedig hogy Krepszoba Saxonia első falujába (mely Francofurtumtól mintegy 5 fertály mértföld) fogadtunk négyen egy szekereset négy mértföldre adván neki mindenünk 60 d. (Nb. Clizter Czellen jöttünk keresztül.) A négy mértföldnek el menése után megint más szekereset fogadtunk három mértföldre Foschteig¹ ennek adott kiki 90 d. Foschtetől Muszkáig² három mértföldre ismét adtam 90 d. Muszkába extra postára ültünk, négy mértföldet elhaladván megint más szekeret (Roll Wagen) fogadtunk Seidenberg nevezetű városig, melynek már egy része Csehországhoz való. Egy patak foly közte, mely a határ. Fizettem 90 d. Innen gyalog jöttünk Friedlandig, mely vagyon két mértföldre Seidenbergtől, első város Csehországban. Itten ismét két mértföldre Reichenbergig más szekereset fogadtam kinek adtam 60 d. Reichenbergbe találtam egy Prágába menő szekeret kinek adtam Prágáig 14 mértföldre 1 fl. 50 d. Reichenbergtől Prágáig vagynak ezek a nevezetes helyek: Liebelau egy város a melybe háltunk, eddig nem háltunk meg sehult, mert éjszaka is jöttünk; Minkengras. Jung Brunkslau, Alt Brunkslau,³ Brandeisen ezt csak az Elbe vize választja el Brunkslautól. Prágába megérkezvén megint az Altungeld nevezetű fogadóba szállottam, napjára adtam egy szobáért 18 d. Prágától

Bécsig adtam a landkutseresnek 7 fl. 20 d. Nb. Prágából Bécs felé jövén Ausztriában az első falu Kallemdorf, Hellebrunn egy város, Stokerau szép falu.

Bécsbe érkeztem meg júliusnak 29-dik napján. Szállottam megint a felmentemkori gazdámhoz Schön Józsefhez. Holnapjára adtam a szállásért 2 M. forintot és 40 p. Kosztba jártam az Augartentől nem megszerve valami leányokhoz, a kik négy garasért igen jó ebédet adtak (volt is mindig sok magyarjok.) Egy palástot csináltattam Schönnel 36 fl. Egy fekete kaputot 18 m. forinttal, egy iber rokkot megfordítottam, adtam 4 fl. egy parokáért 5 f. 40 p.

Bécsből indultam ki egy bécsi hajóval (kinek Pestig adtam kufferestől 3 fl. 60 p). Második szeptemberis innen N.-Körösig 2 fl. és 4 p. Innen az ecclesia ingyen elküldött egy statoria Csongrád mellé, Csongrádig jöttem forsponttal, Csongrádon fogadtam Szentesig más alkalmatosságot, Szentesről megint elküldöttek Vásárhelyre, Vásárhelyről Makóra, Makóról megint egy statoria mind ingyen; itt fogadtam Aradig alkalmatosságot, Aradon megint mást Lippáig, Lippáról valami kapriorai oláhok elvittek Kapriorára¹ a testvér bátyámhoz, innen a bátyám felküldött Dévára. Déváról a tisz. Váradi Mózes ur Enyedre, mely is volt octobernek 13-dik napján. E már rövideden az academiái út, melyért az Urnak áldassék neve örökké.

Enyedre megérkezvén oktobernek 13-án. Szállottam Patikarius Fülöp István úrhoz, ki is oly nagy szeretettel viseltetett hozzám, hogy nyolcz hónapok alatt semmit nem vett töllem, noha ezalatt mindennel tartott, mikor csak jelen voltam.

A sok vocatioim (meghívások) között (mint hogy nem igen tetszettek) választám Új-Tordába a tisz. Gyöngyösi János uram mellett való káplánságot, mely hivatalomat kezdettem e. 1792. 8-ik júliusba (... V. L. Legeltessétek az Istennek sergét. Ezen szent hivatalra szenteltetem magamat fel K.-Vásárhelyen Az 1792. 20-dik Juniusba; voltunk mindössze 15-ön, az első volt T. Bodola István uram, m-igeni káplány; a második T. Pápai István uram szebeni pap; a harmadik T. Vitályos Lőrincz uram k-enyedi pap; a negyedik én; az ötödik T. Szabó József uram n-enyedi pap; stb.

A praesesünk volt T. Bodola Sámuel uram, az udvarhelyi professor. A synodusunk igen népes volt és egyszersmind pompás is, melynél külbomb nem mindjárt esett. A püspök ekkor volt T. Eperjesi Sigmond ur, egy derék érdemes ember mindenek előtt.

Utleírását befejezvé 4 lapra „pro memoria“ gazdasági szempontokból igen érdekes adatokat jegyezgetett fel. Úgy látszik, hogy Új-Tordáról M.-Szent-Királyra vitték papnak, mert e jegyzetek 1804-től kezdve ott irattak. Itt néhol historizál is. Mutatványúl belőle: „1813-ba februáriusba a muszkák a francziákat annyira megverték, hogy Bonaparte kénytelenítettett futásra venni a dolgot, hogy megszabadulhasson. Ez az esztendő még többet fog szülni csak várd el. Szüle is mert Bonaparte Francziaországban visszaüzetvén és Párisban is megmaradását nem remélhetvén elszaladott, kit is császárságától megfosztottak, feleségét, gyermekét elvették, őt Elba szigetébe küldötték számkivetésbe, de onnan elszökvén újra Franciaországba visszajött. De nem érthette célját, mert megint elszaladott és ma Szt. Helena szigetébe vagyon, melyet neki adtaklakásul.“

Utolsó jegyezgetése 1829. mártius 8-áról van; a mikor „szár középig érő hó vagyon - szakadatlan, a milyenre nem is emlékeznek az emberek; a kutak befagytak“ — s így végzi: „lásd mi lesz belőlük.“ Azonban úgy látszik ő nem látta meg már az 1830-ik esztendőt, mert itt a naplónak vége.³

¹ Forst Poroszországban.

² Muskau, Porosz Sziléziában.

³ J. és A. Burzlau.

¹ Kapriora Krassó-Szörény megyében van, a Maros mellett.

² Az eredeti emlékkönyv a makfalvi Barabási család levelesládájában Szabédon Maros-Tordamegyében.

KÜLÖNFÉLÉK.

A Detonáta.

Oh felséges, egyetlen!
Természet csodája!
Kéjtől reszket a lelkem,
Bűvölet megszállja,
Földanyánk hő szívéből
Megkövült imádság,
Hogy örökre, vég nélkül,
Álmélkodva lássák!

Mint óriás orgona,
(A szív megáhitja!)
Sok hatalmas oszlopa
Az orgona sípja.
Dicsőségét Istennek
Rajta vihar zengi,
Főlehajtva megreszket
A hegy valamennyi.

Mennyei tűz csiszolja,
Az viseli gondját.
Hogy tán elhanyagolja.
Bizony nem is mondják,
Nem vethetik szemére:
Lelketlen mostoha.
Oda hintve diszére
Fenyő, páfrány, moha.

Vészkimélten alatta
Buja, puha pázsit.
Piros eper nő rajta,
Vadrózsa virágzik.
S kis házikó, parányi,
Szellős a tornácza.
Rajt fukszia, muskátli,
Szegefű, majoránna.

A gazdasszony nótázik,
Gyomlál nagy serényen.
Kutyacsalád ott játszik
Meleg verőfényen.
S csak tréfából ugatja,
A ki ép most ér fel,
Ismerős az úradta:
A borvizes székely.

Szénagyűjtők, szép lányok,
Sivalkodni kezdenek,
A legények reájok
Várnak leselkednek.
Visszaszólnak a hegyek
Vígsgagos kacajra.
Közben-közben incesleg
A fűj pitypalatja.

Aztán csend lesz, néma csend.
Majd meg mintha szólna
Az orgonán oda fent
Szivrázó zsolozsma.
Mintha zengne háladalt,
Bűgva árad széjjel:
Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel!

Versényi György.

HÁZI IPAR.

Hegedűs és a háziipar. *Hegedűs* Sándor kereskedelemügyi m. kir. miniszter messzire kiterjedő figyelmét nem kerülte el az E. K. E. háziipar mozgalma sem és nem rég leiratot intézett az egyesülethez, melyben jelzi, hogy kiváló érdeklődéssel kíséri az egyesület ez irányu működését és hajlandó azt erkölcsi és anyagi támogatásban részesíteni. Felhívja ezért az egyesületet, hogy dolgozzon ki egy részletes előterjesztést, mikép óhajtja az erdélyi háziipart fejleszteni és elterjeszteni. Az E. K. E. legközelebbi választmányi gyűlése e leirattal már foglalkozott és a háziipari termékek elterjesztésére azt javasolja, hogy az anyaállam minden városában első sorban háziipari bazárok rendeztesse be, hogy minden háziipari tárgy a közönség szeme előtt legyen.

1000 korona himzéséekért. A kalotaszegi varrottasnak s különösen a gazdagon áttörtnek a varrása a legszemrontóbb munka. S még ha hozzávesszük, hogy téli időben dolgozzák hideg szobában és alig pislogó mécses mellett, elgondolhatjuk, hogy minő fáradságba kerül egy-egy nagyobb himzés elkészítése. Nagyobb asztalterítón eldolgoznak egy évig is. A debreczeni próbakiállításon volt egy ilyen gazdagon áttört abrosz, melyen egy szegény kalotaszegi asszony 14 hónapig dolgozott és mikor elvégezte, majdnem megvakult. Ezt az esetet meghallotta az a főrangú hölgy, kit Kraszna-Horkáról áldásos jó szíveről s nagy alapítványairól az egész ország ismer és 1000 koronát küldött az E. K. E.-nek, hogy segítse a háziipart szárnyára kelni és támogassa a nyomorgó népet. Ilyen nemes példák erősítik az E. K. E. hitét, hogy a szegény erdélyi nép munkája még gyümölcsöt is terem.

A varrottas a templomokban. Régi magyar szokás, hogy templomoknak az urasztalára s egyéb egyházi czélokra, terítőket s más ruhákat ajándékoznak a vallásos magyar hölgyek. A ki nem maga varrja az ilyen ruhákat, drága pénzen külföldről rendeli. Ujában a kalotaszegi varrottas itt is előtérbe lépett és igen szép urasztali terítőket láttunk magyar motívumu kalotaszegi varrással. A példa mindenestre követésre méltó.

Szotyrok az iskolában. Az iskolás gyermekek majdnem mindenike kézi táskát vásárol, hogy abban könyveit hordozhassa. Ezek a táskák nagyobb részt külföldön készülnek és drága pén-

zen árusítják. Az E. K. E. most mozgalmat indított, hogy e táskákat sásból font szotyrokkal helyettesítsék. Marostordavármegyében a székelyek készítenek ilyen szotyrokat és a Marostordavármegyei tanítóegyesület buzgókodik, hogy azokat alkalmassá tegye iskolai használatra. Ezek a szotyrok rendkívül tartósak, könnyűek és pár fillérért vesztegetik. Mihelyt megfelelő készlet lesz, az E. K. E. szétküldi az iskoláknak, hogy azoknak bevezetését elrendeljék. A kis iskolás gyermek is a honi ipar támogatója lesz ekként és meggondolva, hogy hány ilyen szotyor kelhet el évente: a fillérekből így gyűlő összeg sem kisinylendő.

KÖNYVESHÁZ.

A Magyarországi Kárpát-Egyesület évkönyve. A Magyarországi Kárpát-Egyesület ez idei évkönyve most jelent meg. Az előszó után, *Wagner* János, egyike leg híresebb botanikusunknak, érdekes leírást készit Turócz vm. növényzetéről, majd átadja a tollat *English* Károlynak és *Weber* Samunak, kik a Tatra nevezetességeihez tett ezidei kirándulásaikat írják le. Ezek után *Greisinger* Mihály folytatja a XXIV. évfolyamban megjelent következő cikkét: „Tátravidéki művelődéstörténeti adatok“ ismét nagyon érdekes észrevételekkel. Majd sorra kerülnek az egyesületi ügyek: jegyzőkönyv, elnöki jelentés, indítványok, az 1900. évi zárószámadások és az egyes osztályok jelentései. Végezetül, miután megemlékezik a hazai turistaegyesületekről és azoknak tagjairól, kegyelettel adózik a Magyarországi K. E. ez idén meghalt tagjainak.

A moldvai csángókról. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából *Rubinyi* Mózes fiatal törekvő nyelvtudósunk már néhány nyarat töltött a Csángóföldön, hogy a csángók nyelvjárását tanulmányozza. E tanulmányútjáról érdekes néprajzi ismertető cikkeket irt, melyek közül néhányat lapunkban is közöltünk. A csángók nyelvjárásáról szerzett tapasztalatai „Adalékok a moldvai csángók nyelvjárásához“ czímen újabban külön füzetben is megjelentek. A kivándorolt csángók a Szereth folyó két partján laknak, és pedig már nagyon régen kellett elhagyniok a magyar földet, mert a történettudomány is 700 esztendőről tesz említést. Mindazonáltal nyelvüket többé-kevésbbé megőrizték és még ma is jól-rosszul beszélik. De ezt elzárkózott életükön kívül annak köszönhetik legfőképen, hogy a kivándorlás még folyton tart, és különösen a székelyek részéről nagyobb számban. Azonban a szomszédos oláhok is nagy befolyással vannak a kivándoroltak nyelvének fejlődésére és ez a hatás különösen a magánhangzók

sajátságos zárt jellegén és a sziszegők kiejtésén észlelhető. Sőt némely vidéken ezt az oláh nyelvsvokást annyira elsajátították, hogy a magyar ember kizárólag a hangsúlyról ismeri fel, hogy azok elszakadt honfitársai. A moldvai csángók nyelvén általában olyan színezete van, hogy az idegen úgy érzi magát, „mintha beszélő nyelvemlékek között volna.“ Az értekezés további tárgyalásában kifejti az író a magán- és mássalhangzók képzésének, azután a névrogozás, igeragozás stb. sajátosságait, beilleszti a csángók szókincsét, kiemelve azokat, melyeket a székelyektől és azokat, melyeket az oláhoktól vettek át, végül néhány csángó népszokást és népdalt közöl. Az ő népdalaik is, miként a mieink is, leginkább szerelmi és magukon hordozzák a magyar nóták jellegét.

EGYESÜLETI ÉLET.

Palkovics levele az E. K. E.-hez.

Abból az alkalomból, hogy az E. K. E. *Palkovics* József altábornagyot és az egyesület legbuzgóbb választmányi tagját 40 éves szolgálati jubileumakor üdvözölte, a népszerű katonai a következő levelet intézte *Feilitzsch* Arthur báró orsz. képviselő, elnökhöz:

Méltóságos báró elnök ur! Mélyen tisztelt barátom! Negyven éves katonai szolgálatom betöltése alkalmából az E. K. E. nevében az őszinte részvét oly meleg hangján hozzám intézett lelkes üdvözet által fölötte megtisztelve, kérlek méltóztassál szívem mélyéből fakadó hazafias köszönetemet úgy részedről elfogadni, mint azt tagtársi üdvözetem kíséretében az E. K. E. mélyen tisztelt tagjainak is tolmácsolni. A katonai szakmájából folyólag már hivatott lévén mindenképp előtt hazája földrajzi viszonyait szakadatlan és beható tanulmányozás tárgyává ienni, egyúttal, mintegy szorgalma jutalmául, azon helyzetbe jut, hogy annak természeti szépségeit méltányolja és élvezze *s hazája drága földjét ezen szempontból is megszeresse.*

Ehhez képest szerencsémnek tartom oly egyesület szolgálatában állani, a mely mint fontos társadalmi tényező hazánk ezen határszéli bércezes részének a történetünk által is megszentelt földje szépségeinek feltárását és ezzel kapcsolatosan a hazaszeretet ápolását tüzte fel jeligéül zászlójára.

Ténykedésem ugyan csak szerény mérvben juthatott érvényre és az érdemen felül méltató szíves üdvözetet csakis azon őszinte törekvésem által vélem némileg meghálálhatni, hogy az egyesület ügyét mindig hiven szolgálom, egyszersmind kifejezést adva azon szívbéli forró óhajomnak, hogy szeretve tisztelt Fenséges védnökünk vezérlete és fáradhatatlan kötelességérettől és lelkes ügyszere-tettől áthatott céltudatos és tetterős irányításod alatt egyesületünk működését a remélt siker koronázza. Kolozsvár, 1901. évi április hó 29-én. Hazafias üdvözzettel, igaz hived: *Palkovics* József albornagy.

A központ gyűlése

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület

választmánya július 6-án d. e. 11 órakor és folytatólag július 9-én d. u. 5 rakor választmányi ülést tartott, melyen a Mátyás-házban létesítendő „Kárpát Múzeum“ részére nagymennyiségben összegyűjtött tárgyak szakszerű rendezésére, kiegészítésére és megnyitási munkálataira Jankó János dr.-t, a budapesti néprajzi múzeum igazgatóját kérte fel.

As E. K. E. székesfővárosi osztálya.

Május 18-án Budapesten a Royal szállóban d. u. 6 órakor első választmányi ülést tartotta az E. K. E. fővárosi osztálya. Elnökölt *Daniel* Gábor orsz. képviselő. *Daniel* Gábor elnök, midőn üdvözli a tagokat, örömeinek ad kifejezést, hogy az osztály bizalma benne összpontosult, midőn elnökké választotta. Az E. K. E. hazafias működését vázolta ezután, mely főképp oda irányul, hogy Erdély szép vidékeit megnyissa az idegenség előtt, hogy előmozdítsa a turistaságot, de vannak ezenfelül más szintén hazafias céljai is, a székely nép anyagi viszonyainak előmozdítása áltál, hogy speciális munkája számára piacot terem. Ezzel megnyitottnak nyilvánítja az osztály választmányi ülést.

Ezután *Poliány* Zoltán dr. titkár a választmány megalakulásáról és az adminisztrációra vonatkozó intézkedésekről tesz jelentést. Ezek szerint:

1. Az E. K. E. székesfővárosi osztálya-hoz érkező leveleket, beadványokat a titkár veszi át.

2. Az olyan ügyeket, melyek kisebb jelentőségűek, az elnökkel egyetértőleg elnökileg látja el. A nagyobb jelentőségű ügyek mindig a választmány elé hozandók megfelelő előadói javaslattal. A titkárnak az ügyek előkészítésében segédkeznek a jegyzők.

3. A választmány gyűléseit időközönként tartja meg és összehívásáról az elnök intézkedik.

4. Az összetartás és az egyesületnek barátságos megbeszélése végett a téli időtartamban társas összejövetelek rendezendők, melyeknek szervezésére *Jeremiás* Rezső jegyző bizandó meg.

5. A levelezésben szükséges nyomtatványok, könyvek stb. összeállítására és beszerzésére a központ kérendő fel, minthogy az osztályokat a központ látja el kezelési nyomtatványokkal.

6. Az osztály peesétje szintén elkészítendő, hogy az iratoknak a szükséges hivatalos színezetet megadjuk.

Titkár előterjeszti, hogy az osztálynak egyik elsőrendű kötelessége a székesfővárosból minél többször kirándulások rendezése. E kirándulásokat úgy kell szervezni, hogy azok a tagokra nézve minél olcsóbbak legyenek. Szükséges tehát, hogy — mint a külföldön szokásos — kedvezményes vasúti jegyeket szerezzünk a kirándulók részére. A központ értesítése szerint erre nézve megterve a szükséges lépéseket, azonban a kapott kedvezményt egyáltalában nem lehet használni. Már maga a kedvezményes igazolványoknak megnyerése oly hosszadalmas procedurát vesz igénybe, hogy a mikor az megérkezik, a kirándulás vagy lezajlott, vagy a kedvezményes jegy elmaradása miatt elmaradt.

A kereskedelmi miniszter úr ugyanis megadta a kedvezményt minden egyesületi kirándulás részére, ha abban 10 tag vesz részt s ha a kirándulás terve, célja, iránya és a szükséges igazolványok száma jó előre bejelentetik.

Minthogy a nagyobb kirándulások rendezésénél (különösen Erdélyben) az időjárásra különös súly fektetendő: egyáltalában nem lehet valamely kirándulás tervét hónapok előtt megállapítani. Mégis megtettük azt, hogy a közgyűlésünk által megállapított kirándulási programot felterjesztettük a központ útján a kereskedelmi miniszter úrhoz és kértük, hogy az egész évre állítsa ki az igazolványokat.

Annyit nyertünk, hogy most már nem a kereskedelmi miniszterhez kell a tárgyban folyamodni, hanem a *M. Á. V.* igazgatóságához, itt is ideje korán. Lehetséges hogy most hamarabb kapjuk meg az igazolványokat. Kérésünk már bent van, azonban a kereskedelmi miniszter úr ezzel szemben azt a megszorítást tette, hogy a gyorsvonatokra nem terjesztette ki a kedvezményt s ezzel ismét abba a helyzetbe jutottunk, hogy nem tudunk megszűbb fekvő vidékekre kirándulást rendezni, mert a személyvonatoknak csatlakozások nincsenek így 3-4 nap helyett 6-8 napig terjedne egy-egy kirándulás.

Épen ezért javasolja, mondja ki a választmány, hogy megokolt felterjesztésben felkéri a kereskedelmi minisztert, hogy az E. K. E.-nek adott vasúti kedvezményt úgy szabályozza, hogy azt kirándulásoknál tényleg igénybe lehessen venni s vagy engedélyezze az egész évre vonatkozólag egyszerre a vasúti kedvezményt, vagy bizza meg vidékek szerint az üzletvezetőségeket, hogy azok az úti program bemutatása után azonnal kiállíthassák a vasúti igazolványokat.

Másik hibája a kedvezménynek, hogy csak akkor lehet igénybe venni, ha egy városból legalább 10 tag vesz részt. Mert ha az a 10 tag mondjuk 10 városból jelentkezik, akkor nem vehetik igénybe a kedvezményt, mert nem lehet kimutatni, hogy a kirándulásra tényleg tizen indulnak, de különböző helyekről.

Erre nézve is azt javasolja, hogy kéressék fel a miniszter úrt, hogy a kedvezményt ne p. o. Budapesttől a kiránduló helyig adja meg, hanem az ország bár-

mely részéből a kiránduló helyig. Így lehetséges az ország minden vidékéről kirándulókat összetoborzani és az ország minden vidékén lesz egy-egy hirdetője azoknak a természeti szépségeknek, a hová az E. K. E. őket elvezette.

A választmány tudomásul veszi a titkár jelentését és elfogadja a javaslatot, különösen hangsúlyozván, hogy a miniszteri kedvezménynek csak úgy van gyakorlati értéke, ha az gyorsvonalra is érvényes és ne akkor adassék ki hosszú kérvényezések után, mikor már a kirándulás idejét multá. Felkéri az osztály a központot, hogy ily értelemben tegyen a kereskedelmi miniszternek előterjesztést.

Rózsá Lajos vál. tag betérjesztí az a kirándulási tervet, melyet ő az E. K. E. megbízásából rendez az Alduna vidékére. Tudomásul szolgál.

A titkár jelenti, hogy az egyesület központi választmánya székely kongresszust önjait rendezni és erre az osztályt is meghívta.

Mint hogy az osztálynak különleges érdekei e kongresszuson nincsenek, javasolja, mondja ki a választmány, hogy a központnak ezt a mozgalmát örömmel üdvözlí.

Tekintettel pedig arra, hogy kívánatos volna, hogy a székelység minél szorosabb kapcsolatba hozassék az anyaállammal, találjon módot a kongresszus, hogy a Székelyföld természeti szépségei megnyitassanak a nagy közönség előtt. Tehát szervezendők a Székelyföldön az E. K. E.-nek turista osztályai, a természeti szépségekhez jó utak készítenndők és különösen fordítson figyelmet arra, hogy mindenhol legyenek megszálló helyek, jó vendéglők.

A választmány a titkár előterjesztését tudomásul véve elhatározta, hogy felkéri az elnökséget, hogy szólítsa fel a tagokat, kik akarnak a kongresszuson megjeleni s az elnökség is képviseltesse magát, illetőleg felkéri a központot, hogy a kongresszus idejéről értesítse a tagokat és szólítsa fel a részvételre.

Titkár előterjesztí, hogy az osztály közgyűlése kimondta, hogy az erdélyi háziipar termékeinek terjesztésére minden lehető elkövet. Ezt a határozatot most gyakorlatilag végrehajtani kellene. Mint hogy másképen nem lehet ezt a dolgot czélszerűen megoldani, az a javaslat, hogy bizassék meg az elnökség: tegyen lépéseket az iránt, hogy itt a székes fővárosban egy Erdélyi háziipari Bazár szerveztessék. E czélből lépjen érintkezésbe a kereskedelmi miniszterrel és az ő támogatásának megnyerése után, intézzen kérdést a székes főváros-hoz is, nem volna-e hajlandó a bazár részére egy állandó helyiséget díjtalanul átengedni az egyesületnek.

A titkár jelentését örömmel veszi tudomásul és megbizta az elnökséget, hogy érintkezésbe lépze a kereskedelmi miniszterrel és a fővárossal, ezt a bazárt állítsa fel.

Titkár előadja, hogy minden turista-ságilag érdekesebb vidéknek meg vannak a közlekedési vállalatok által összeállított ugynevezett körutazási jegyfűzetei, csak Erdélyre nézve hiányoznak ezek. Pedig tudjuk, hogy ezek a jegyfűzetek mennyire előmozdíják valamely vidék idegenforgalmát, különösen áll ez a székes fővárosból Erdélybe irányítandó kirándulókra nézve, a kik Nagyváradon keresztül bemenve végig járhatnak a Szé-

kelyföldet vagy Erdély más vidékeit és Aradon át jöhetnek vissza.

Javasolja tehát, hogy a M. Á. V. igazgatóságának figyelme hívassék fel erre a dologra.

A választmány beható vita után elfogadja a titkár előterjesztését, azonban azzal a kiegészítéssel, hogy kéressék fel a központ, hogy lépjen érkezésbe az egyes kirándulóhelyeken levő vendéglősökkel, hogy milyen előnyöket hajlandók adni az egyesület tagjainak, ezek után állits össze külföldi mintára jegyfűzeteket, úgy hogy pld. a kiránduló tagnak ne kelljen pénzzel bajlódni, hanem váltson magának egy jegyfűzetet, mely a vasút árát is magában foglalja és szelvényekkel fizessen az egyes vendéglőkben, melyeket aztán a központ, a szelvények árnyában bevált. Mindezeket az osztály megfontolás végett átteszi a központnak, hogy amennyiben ez megvalósítható egy vagy más alakban, megvalósítsa és pedig tekintettel a helyzet sürgösségére, lehetőleg még e nyárra.

Új tagok szerzése lévén egyik főereje az egyesületnek, titkár kéri a választmányt, hogy erre kiváló súlyt helyezzen. Beható vita után a választmány kimondja a következőket: A választmány mindenek előtt szükségesnek találja, hogy a tagok névjegyzéke, a tisztikar és a választmány névsora minden tag előtt ismeretes legyen. Ennek kinyomatását tehát kimondja. Az osztály elhatározta továbbá, hogy a társas élet fellendítésére nagy gondot fordít, télen összejöveleteket rendez, nyáron pedig kisebb kirándulásokat, barátságos összejöveleteket, melyeken vendégeket és érdeklődőket is szívesen lát. Felkéri a központot, hogy minden tagot gyűjtőívvel lásson el. S miután tagot csak úgy lehet eredménynyel szerezni, ha azok előnyöket is élveznek, annak a nézetének ad kifejezést a választmány, hogy a budapesti osztály titkársága, a központ hozzájárulásával kéressék fel, hogy minden tagnak egy arcképes igazolványt állitson ki, mely révén aztán kedvezményeket vegyen igénybe. Megbizatik az elnökség, hogy más egyletekben szokásos színház, fürdő stb. kedvezményeket eszközöljön ki s e kedvezményeket egy kis fűzetbe gyűjtve mellékelje az arcképes igazolványhoz, hogy minden tag állandóan szemmel tarthassa a kedvezményeket. A választmány Erdődi Béla dr. elnöklété alatt Vikár Béla, Jeremiás Rezső tagokból álló bizottságot megbizta, hogy dolgozzon ki egy javaslatot, miképen lehetne új tagokat gyűjteni.

Az indítványok során Jeremiás Arnold indítványt terjeszt elő, hogy Nyiry István karbidgyárára felhívassék az egyesület figyelme. Eddig körülbelül 80 wagnon karbid szükségletet külföldről kellett beszerezni, Nyiry képes 25—30 wagnon karbidot előállítani. Felkéri a választmányt, hogy e hazafias vállalkozást pártolja. A választmány kimondja, hogy a központ útján felkéri Nyiry Istvánt, hogy terjeszen elő valamiféle pozícióit, hogy milyen irányban óhajtsa igénybe venni az egyesület segítségét. Feilitzsch Arthur báró központi elnök referál, hogy a központ miért nem működött a kirándulások dolgában. Elmondja, hogy súlyos adósságait kellett rendezni, a radna-borbereki fürdő átadásával, ez azonban nem jelenti az egye-

sület sztagnálását, és kéri a budapesti tagokat, hogy dolgozzanak az egyesület czéljai előbbrevitelében. Örvendetes tudomásul szolgál.

Jeremiás Rezső jegyző kérdést intéz az iránt, hogy a budapesti osztálynak nem volna-e megadható a bélyegmentesség.

Feilitzsch báró felvilágosítása után a választmány elhatározta, hogy a központot megkeresi, hogy a fővárosi osztály részére a könnyebb ügyvitel szempontjából eszközölje ki a bélyegmentességet.

Jeremiás Rezső azt kérdezi, hogy a sorsjegyűgy milyen stádiumban van.

Ligeti Lajos takarékpénztári igazgató magára vállalja ez ügy elintézését és a sorsjegyek elhelyezését.

A választmány elhatározta, hogy ezt tudomására hozza a központnak megfelelő intézkedés czéljából.

Több indítvány nem lévén, elnök a választmányi ülést bezárta. Egyben kijelentette, hogy az egyesület ezutáni ülésére szívesen rendelkezésére bocsátja a képviselőház valamelyik tanácskozó termét.

Ezt a választmány nagy örömmel tudomásul vette.

A TURISTA OSZTÁLY ÜGYEI.

A Galbina feltárása. F. évi június hó 28, 29 és 30-ikán vizsgálta meg, avatta fel és vette át a turista osztály az E. K. E. által a Galbina felső medenczében végeztetett munkálatokat.

A részletes leírást, valamint a kapcsolatosan rendezett kirándulás lefolyását lapunk más helyén közöljük olvasóink számára.

A Székelyői vizesés környékén végzett munkálatok.

Már ezelőtt 4 évvel hozzáférhetővé tette egyesületünk a Székelyői vizesésést, midőn a folyónak felső, szűk sziklavölgyében, Rekickel havasi község-nél kezdődő, 10 km. hosszú utat, a folyón át 4 hidat s a vizesésnél menedékházat építetett.

A kiránduló azonban megvolt fosztva az egész út mentén minden kilátástól, mivel a szűk völgynek itt-ott függőleges sziklafalai még a bérzeteteket sem engedték láthatni; arról pedig, hogy a hatalmas Vigyázó déli lejtőjén jár, még csak sejtelve sem lehetett a kirándulónak.

E hiányon segitendő, a Stancs tanyától kiindulólág, ott, hol az Égett völgy (Valea arsa) patakja a Vigyázó oldalából fakadó Székelyó vizével egyesül, lejtős serpentin út készült fel a folyó jobb partját alkotó bérz, az úgynevezett Szikla tetejére.

Mielőtt a bérz fokára hágnánk, egy kis pihenőhöz érünk. Félkörben boltozott nyilásu, kunyhóhoz hasonló üreg, a Sasfészek, fogad bennünket. Az előtte állott fákat az E. K. E. letaroltatta s így az üreg szájában elhelyezett padról gyönyörű kilátás ejt bámulatba bennünket. Lá-bunk alatt 400 m.-nyire tekszik hosszában a

Székelyó völgye, végig látunk rajta a Stáncs tanyától Rekiczél község fatornyos templomáig. Balfelől a Vigyázó déli sziklás orma. A Fehér szirt (Peatra alba) fürdik a napsugárban, messzebb keletre a kalotaszegi fensík szétszórt falvai, majd a mariseli és gyalui havasok, az Andrásy és Gergely havas szegik a látóhatárt.

Jobbra az Egett-völgyet kísérve szeminkkel, annak végénél az Egett-kő (Peatra arsa) gulája áll őrt s betekint a Meleg-Szamos esodaszép forrásmenedéczéjébe. Kilépve a Sasfészek hátsó nyílásán, csakhamar a szikla tetején állunk s a szélső fenyők törzséhez támaszkodva, veszélytelenül lenézhetünk az alattunk tátongó völgykatonán szédítő mélységébe. A völgykatonán túlsó zugából tánczolva törnek elő a Székelyó tajtékos habjai s rövid játék után megint eltűnnek az Eke-menedékház hívogató barna falai megett.

A kilátás szemben a Sasbérc-re, a Vigyázó testéből vulkánikus erők hatása alatt kivált hatalmas dácztisziklára, nyugot felé a Mikó hegy-re esik, mely utóbbi alatt — mint buvó patak — keresett magának a Székelyó útát.

Közvetlenül előttünk, majdnem kézzel elérhetően emelkedik egy magános sziklaszál, a Sikótorony, madárjárta, viharverte ormán gazdag színben pompáznak a bérczetők flórájának most nyíló virágai.

Enyhe serpentineken vezet le innen ösvényünk a „vízesések“ fölé. Itt-ott a függélyes szikla oldalába van véve az út s biztos karkák védik a szédülőt minden veszedelemtől.

Mentül lejjebb szállunk, annál inkább erősödik a vízesés zugása; végre egy sziklaorom mellett elfordulva, egyszerre lábunk alatt látjuk a Székelyó mind három esését, a mint az 50–60 m. magasból három egyre növekedő szökessel tajtékozva bukik a mélybe.

Alulról, a hidról tekintve is, megkapó ennek a bővizű, magas esésnek a képe; felülről nézve azonban leírhatlan szépségű azon játék, mit a különben szelíd patak itt ily kis területen űz.

Leszállva innen a menedékházhoz s tovább a völgyfenéken a sziklafalak tövéhez erősített pallókon s hidakon át 15 perc alatt a Stáncs-tanyához — körütnünk kezdetéhez — érünk vissza.

Három órát vett csak igénybe ezen hálás körút, pedig pihenésre, kilátásra, ugyancsak tetemes időt használtunk fel.

Kolozsvárról, a jelenlegi közlekedési viszonyok mellett 14–15 órát kell számunk ezen kirándulásra, vagyis a hajnali gyorsvonattól az esti gyorsvonatig. De a mire elkészül a már munkában levő meregyó-rekiczeli törvényhatósági út (ez időre az E. K. E. is át fogja alakíttatni az általa épített lovagló ösvényt szekérúttá) csakis a személyvonatok felhasználásával 12 óra alatt kényelmesen megtehető lesz ezen kedves, havasi kirándulás.

Gyaloglóknak, kik barátjai a hosszabb gyaloglásnak, igen kellemes és hálás út kínálkozik, ha a vonatról akár Sebesváralján, akár Kis-Sebesen leszállnak s előbbiek Sebesvár romjai alatt a Székelyó alsó völgyében, utóbbiak a Dragán völgyében Nagy-Sebesen át felmennek Trányis községig, hova 2 óra alatt kényelmesen el lehet jutni. Trányisról

további 1 óra alatt Viságba, a Vigyázó északi lábához érünk.

Innen az a gyalogló, ki a hegymászást is szereti 3 óra alatt felérhet a Vigyázó tetejére s annak harmas ormán végig sétálva újabb 3 óra alatt lent van a Száraz völgyben pár lépésnyire a harmas vízeséstől.

A ki pedig nem vágyik a Vigyázó tetejére, az Viságról — gyönyörű szaggatott, ligetekkel tarkázott, széles völgykatonán peremén s mindig a Vigyázó oldalán — átmegy Rogosel községbe, át a rogoseli és rekiczeli patakokon s több keresztben álló hegygerinczet megmászva, s mindig újabb és megkapóbb panorámákban gyönyörködve a Sasbércz fölé bukkanik ki.

Ez az út azonban semmivel sem rövidebb vagy könnyebb az előbbinél.

Mindegyik irányban kellemessé teszi ezen kirándulást azon körülmény, hogy népes vidékeken vezet át útnk s a falu lelkésztől az utolsó pásztorgyerekig mindegyik készséges előzékenységgel áll a kiránduló közönség rendelkezésére, a ki élelmet, a ki szállást, vezetőt, lovat vagy szekeret kér tőlük.

A most leírt alkotásokat Czárán Gyula kutatásai alapján végeztette az E. K. E. s a munkálatok tervezését, felügyeletét is az egyesületnek e fáradhatlan tiszteleti tagja vállalta önként magára.

A felülvizsgálat és átvétel jul. hó 7-én történt, midőn a turista osztály elnökének Melitskó Frigyesnek vezetésével alatt Kovács Géza titkár s K. Fodor János turista titkár szállott ki, kik Czárán Gyula szakszerű magyarázatai mellett kettős élvezettel gyönyörködtek Kalotaszeg e gyönyörű zugában.

Ez alkalommal megemlítjük még, hogy a turista osztály a közelmúltban újabb összeköttetések után is kutatott, melyeken át a Bihar-Kolozsi Érczhegység belső gyűrűje hálás — s turistákat érdeklő úton volna elérhető.

Igy a Székelyó vízeséseitől, lóval járható ösvényen a Bocsa-sza érintésével, az ennek déli oldalán levő Ördög-malom-vízesés megtekintése mellett 8 óra alatt átment Biharfüredre.

Biharfüredről a gyönyörű kilátást nyújtó Tiszahegy-en át a Jád folyó felső vízeséseihöz s innen a folyó völgyében Remeczen át Jadvölgy vasúti megállóhelyig másfél nap alatt jutott el.

Bejárta és regényesen szépnek, bájosnak találta a Vársonkolyos mellett a Sebes-Körös völgyébe torkolló Misid völgyet, melyen át egy napos hálás út mellett Vidarétre s onnan a bihar-megyeyi Dobrestre (vasúti állomás) lehet jutni.

A turista osztály gyűlése.

Julius e hó 13-án az E. K. E. turista osztálya az egyesület főtitkári hivatalában gyűlést tartott, melyen a hivatalos elfoglaltsága miatt akadályozott osztályelnököt Dax Adolf m. államvasúti főfelügyelő helyettesítette.

A gyűlésen résztvett: Palkovics József altábornagy, Ruzitska Béla dr. Versényi György dr., Bernáth Ede Sándor, Radnóti Dezső E. K. E. főtitkár, Kovács Géza E. K. E. titkár, K. Fodor János turista titkár.

K. Fodor János turista titkár által

előterjesztett bő tárgysorozatból kiemejük itt a következőket:

A tordai hasadékház létesített mű-út, a felső Galbinánál, valamint a Székelyó vízesésénél létesített közúttak megvizsgálását és átvételét, a gyűlés örömmel vette tudomásul, a költség leszámolásokat helybenhagyta s utalványozás végett feljebb terjesztette.

A tordahasadéki menedékház sürgős elkészítésére — tekintve, hogy az előirányzott összeg már elküldetett — a tordararanyosmegyei osztályt újból sürgetőleg felhívni elhatározta.

Czárán Gyula tiszteleti E. K. E. tagnak a galbinai és székelyói munkálatoknál önkéntesen kifejtett lelkes fáradozásaiért jegyzőkönyvileg megörökítendő köszönetet szavazott meg.

A galbinai munkálatok évi fentartását Nyáki Iván budurászi ácsra bízta a gyűlés évi 100 K. átalányért, e mellett nevezett részére a Galbinán jutányosan, életveszedelmek közt létesített szilárd, jó munkálatokért 50 K. jutalmat hozott javaslatba.

Örömmel vette tudomásul a gyűlés, hogy a Kolozs-bihari Érczhegység feljáró munkálatai a jövő tavaszszal előreláthatólag befejezést nyernek, azontúl az osztály a Retyezát vidékét vonja egész erejével működésébe. Szükséges azonban még, hogy a vasúti állomásokon útbajgazító táblák állíttassanak fel, magyarázó térképek függesztessenek ki s a szükséges turista állomások — hol ellátás, lo, vezető mindenkor kapható — létesíttessenek. Ilyen turista állomásokul a gyűlés a Dregan völgyben a már szerződötett Kecskési vendéglőt, a Székelyó völgyében a Stáncs-tanyát, Remecz-et, Bihar-füredet és Rézbányán özv. Szőnyiné vendéglőjét jelölte ki.

Titkár előadja továbbá, hogy apeánai (Árpád csucs) csucsról a szabad kilátást biztosítandó, a főtitkári hivatal megkereste az illetékes katonai parancsnokságot, hogy az omladozó háromszögletesi gulát állíttassa helyre és engedje meg az egyesületnek, hogy a gulára kilátó erkélyt alkalmazzasson. A hadtest parancsnokság bár köszönettel vette tudomásul az egyesület hirasát a gula romlott voltáról, kilátó erkélynek alkalmazását azonban — sajnálatára — nem engedélyezheti, mivel ez esetleg veszélyeztetné a háromszögletesi jel biztonságát; nincs azonban ellenvetése, hogy oldalt egy kilátó torony emeltessék.

Az ügy állapotában, továbbá tanulmányozás végett a turista osztály elnökségének adatott át.

Tudomásul vette továbbá a gyűlés az Erzsébet séta-út folytatásaként építendő turista-út eddigi munkálatairól szóló jelentést, valamint a tovább építés és a Kányafői csucsig vezető út létesítése iránt tett eddigi intézkedéseket.

A Kányafői messzelátó, az avval kapcsolatos ingatlan-vásárlás, a Hója erdő szabad használata, a Szt.-János-kút környékének rendezése s az ottani pavillon felállítása, valamint a Kolozsvár környéki útjelzések mibenlétéről tett elnöki előterjesztés tudomásul vétele, valamint számos egyesületi folyó ügy — melyek közt a térképtár felállítása érdemel különösen megemlést — elintézése után, a gyűlés befejezte harmadfélőrára terjedő tanácskozását.